Karl Ignaz Hennetmair

Jeden rok s Thomasem Bernhardem

Zapečetěný deník z roku 1972

PROSTOR

PROSTOR

Karl Ignaz Hennetmair

Jeden rok s Thomasem Bernhardem

Zapečetěný deník z roku 1972

PROSTOR

Karl Ignaz Hennetmair

Jeden rok s Thomasem Bernhardem

Zapečetěný deník z roku 1972

vybral a přeložil Radovan Charvát

PROSTOR | PRAHA | 2014

Originally published under the title
Karl Ignaz Hennetmair:
Ein Jahr mit Thomas Bernhard. Das versiegelte Tagebuch 1972

© Residenz Verlag, 2001
Czech edition © PROSTOR, 2014
Translation © Radovan Charvát, 2014

ISBN 978-80-7260-298-8

Kniha vychází s finanční podporou

Rakouského spolkového ministerstva školství, umění a kultury
Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur

bm:uk

1. ledna 1972

Když jsem dnes s Thomasem probral článek Andrease Müllera v *Münchner Abendzeitung* [*Mé tělo, má hlava a jinak nic*], v němž stojí autorovi za zmínku i velikost pórů na Bernhardově nose, rozhodl jsem se vést si ode dneška o všech svých setkáních s Thomasem Bernhardem poznámky a zaznamenávat, jak to jen půjde, všechny naše hovory.

Včera, v poslední den roku, byl u mě Thomas třikrát a já ho pozval na oběd. V 10 jsme vyrazili od něj z Nathalu[1] do Ohlsdorfu,[2] prošli kolem hájovny, jeskyně a Hildprechtingu s úmyslem dojít v 11.30 k nám na Weinberg,[3] kde bychom pojedli. Protože jsme ale šli až k Eyblovu domu dost rychle, byli jsme u nás už v 11.15 a vrátili se tedy do Nathalu, kde stálo moje auto, a my chtěli mít po obědě oba vozy u nás na Weinbergu.

1/ Několik osaměle stojících stavení patřících k obci Ohlsdorf; tady měl Thomas Bernhard od roku 1965 svůj statek, kde se zdržoval velkou část roku, jinak ve Vídni.

2/ Obec Ohlsdorf leží asi 7 km severně od Gmundenu.

3/ Rovněž odlehlejší část obce Ohlsdorf, vzdálená asi 3 km na sever směrem ke Steyrermühlu, kde měl realitní makléř K. I. Hennetmair v Hildprechtinger Str. 6 větší rodinný dům.

I když se Thomas vrátil ze silvestrovské oslavy v hostinci u Pabsta v Laakirchenu ve čtyři ráno, byl svěží jako málokdy. Silvestra strávil s O'Donellovými a architektem Hufnaglem.[1] Šel jsem spát ve 3.15 a věděl jsem, že Thomas ještě není doma, protože jinak bych ho ze svého pokoje zahlédl, jak zahýbá směrem k Nathalu. Určitě by zatroubil a na chvíli ke mně vyběhl nahoru, nebo bych já sešel dolů. Protože jsem měl kvůli naší smluvené procházce o desáté zlost, že přijede domů tak pozdě, nechal jsem schválně svítit v pokoji světlo, aby si myslel, že jsem ještě vzhůru, a dopálil se. Skutečně mi pak ráno řekl, že jsem ještě ve 4 nespal, prý troubil, ale já se neozval. Když jsem mu řekl, že jsem to na něj jen sehrál, vyčítal mi to: Ty jsi ale pěknej prevít.

Thomas při pohledu na prázdný Ohlsdorf ráno v 10.30 na Nový rok: všechny dveře zavřené, okna taky, ještě se „vyvalujou jak vepři", ulice opuštěné, a stejně jako začínají den po Silvestru, budou se vyvalovat po celý rok. Tu a tam někdo přistaví další ohavný barák, lidi nemají za mák vkusu, samé nechutnosti.

Mluvili jsme o článku z *Münchner Abendzeitung* z 28. 12. Thomas říká, že mezitím dostal od Agi už druhý dopis. Nic nepochopila, nechce nic pochopit, ničemu rozumět, nic neuznává etc. Ale u mě je vyřízená, dodává. Včera se prý v Café Brandl nerozhodně zastavila u jeho stolu a ostýchavě a hloupě se ptala: Smím ještě? Dlouho tak stála a čekala, jako husa, až jsem zkrátka řekl: Tak buď, anebo. Nato si přisedla a řekla, ať na to zapomenu. To se přece nedá takhle říct, aby člověk na něco zapomněl, to nejde. Co se stalo, stalo se, ale zapomenout se nedá vůbec na nic, i když se to tak říká, není přece možné

1/ Vídeňský architekt Viktor Hufnagl, manžel Grete Hufnaglové, blízké Bernhardovy známé.

MÉ TĚLO, MÁ HLAVA A JINAK NIC

... interview s Bernhardem v obvyklém smyslu není možné. Nemá telefon, na dopisy téměř nereaguje, nerad se nechává fotografovat, před lidmi mluví jen zřídka... Agi, Marie Agnes baronka von Handl... říká v telefonu: „Dobře, zařídím to."

Přicházíme neohlášeni. Agi: „Zpočátku bude nejspíš plácat hlouposti. Vždycky to tak dělá." Bernhardův křiklavě žlutý volkswagen uhodí hned do očí, jako něco cizího. Statek, téměř čtvercový, jako pevnost, působí opraveně, čistě, zvnějšku až sterilně. Chlév pro krávy je prázdný. Agi zabuší pěstí do dveří. „Thomasi," volá. Nic se nepohne. „Thomasi, tak otevři přece!" Konečně je slyšet plíživé kroky. Agi: „Někoho jsem přivedla." On: „Ale víš přece, že si to nepřeju." Temnou holou předsíní, kolem skromně zařízené obytné místnosti, v níž stojí trochu nemístně žehlicí prkno, se projde do „pokoje pro návštěvy". Tři tvrdá, vysoká křesla s opěradly, krb bez ohně, na zdi naivní, barvami hýřící olejomalba, třísky na podpal, několik knih. Mrazivý vzduch, nezatopeno. Kouřit se nesmí. Stmívá se. Bernhard nerozsvěcí, uvnitř je přítmí. Vypadá nemocně. Má prořídlé vlasy, pórovitý nos. Úzké, nedůvěřivé oči. Hned se dá do řeči, utahuje si z Agi, bez ustání mluví, posmívá se jí, ironicky pošklebuje. Kousavá, trýznivá ironie. Agi dělá, že to neslyší. Skutečný rozhovor není možný. Vytáhnout list papíru, pero, zapisovat: na to není ani pomyšlení. Bernhard, na rtech neustálý úsměv, zlý a bezmocný, se stahuje jako ježek. Agresí (kterou Agi nazývá „hloupostmi") sám sebe chrání. Agi se zmiňuje o svých synech. Bernhard: „Mělo by se přistoupit k drastičtějším opatřením, aby na svět nepřicházelo tolik dětí. Všichni naříkají, kolik nás je, a pak to ještě podporují. Nejdřív mají lidi děti, a pak mluví jen o tom, jaké jsou s nimi starosti. Všem, co mají děti, by se měly uřezat uši..."

(Andreas Müller, *Münchner Abendzeitung*, 28. 12. 1971)

na něco jen tak zapomenout. To prostě nejde. Na odchodu se ještě zeptala: Kdy se zase uvidíme? Řekl jsem: Až naprší a uschne. Agi je rozená baronesa Maria Agnes von Handl ze zámku Almegg. Thomas si nevzpomíná, že by mluvil o nějakém „uřezávání uší“. Možná pronesl něco podobného. Oba jsme považovali za možné, že reportér z toho udělal „uši“, stejně jako udělal z rozvedené Agi vdovu.

Nad porcí krocana: přítomni moje manželka, syn Karl se ženou a šest měsíců starým miminem, dcera Elfriede se ženichem „Stutzem“, dcera Reinhild a syn Wolfi; hrozím potomkům, že jim „uřežu uši“. Nálada je dobrá a apetit po procházce taky. Ve 12.15 se posadíme nahoru k televizi: novoroční koncert. Ten tanec ruší, říká Thomas, odvádí pozornost od krásného koncertu, ukazovat mají jen orchestr, tanec je kýč, pitomost. Asi přece ještě napíšu ten balet. Ten, co to dělá, Aurel von Milloss, je špička, cení si mých knih, líbí se mu, jak píšu. Pak vím, pro koho píšu, můžu se na něj naladit a on na mě. Víš, jen tak vznikne něco dobrého. Aurel von Milloss mě požádal, abych napsal balet k jeho opeře.

Thomas chválí kafe a linecké koláčky. Cítí se výborně, jinak by se s námi nedíval ještě na novoroční skoky na lyžích. Ve druhém kole přeje vedoucímu Kasayaovi boční nebo rovnou nárazový vítr, aby mohl vyhrát Mörk. Ve tři se zvedne a řekne, teď už ale opravdu musím, stejně přijdu pozdě. Na třetí jsem se domluvil s O’Donellovými a Hufnaglem u Brandla. Mluvili jsme ještě o premiéře na Salcburském festivalu, ale jen jsme se opakovali, o dřívějších rozhovorech, které se toho týkají, ještě napíšu.

No a to nejdůležitější: v neděli 2. 1., tedy zítra, čeká odpoledne Ilse Aichingerovou s manželem Eichem a synem. Syna pozval v Curychu po uvedení *Borise* na večeři, k Buckwitzově nelibosti, aby tak mladí lidé hned viděli,

jak jsou tyhle věci odporné. Většinou si to představují jinak. Kromě toho to dělám rád lidem naschvál, a když byl ten kluk tak milej, pozval jsem jeho matku Ilse Aichingerovou k sobě s ním. Poslali telegram: „Smíme přijet 2. nebo 3. odpoledne?“ Odpověděl jsem: „2.“ Protože 3. přijede přece Schmied (dr. Wieland Schmied).[1]

A tak dál, ale teď už mám dost, napadá mě spousta dalších věcí, které bych tu měl zaznamenat, ale pro dnešek končím.

2. ledna 1972

Thomas přichází ve 20.15. Sedíme u televize, běží „Hvězdy manéže“. Říká, že je to nezajímavé, když se něco stane, tak to stejně nevidíme, protože to vystřihnou. Mohl jsem přijít až teď, Aichingerová byla doteď u mě. Jsem lehce stříklej, vypili jsme nejmíň deset litrů moštu. Bylo to báječný, hrozně milý, nádhera, ha ha ha ha, zpíval a opičil se po programu. Čekal jsem na Aichingerovou od dvou, říká, ale přijeli až ve čtyři. Těsně před odjezdem k nim naneštěstí taky přišla návštěva. Tak se rozhodli, že manžel Eich zůstane s ní a Ilse Aichingerová pojede sama. Ale protože neumí řídit, musela si vzít taxík. Přijela s matkou, synem a třemi ženskými. S jednou holčinou, nějakou Turkyní a řidičkou taxíku. Bylo jim veselo, třikrát musel jít do sklepa pro mošt. Do džbánu se vejdou dobře tři litry, museli jsme vypít jistě deset litrů. Už před odjezdem to na nich bylo poznat. Prostě nádhera.

Já: Tak to jste určitě nemluvili ani o její, ani o tvojí práci (míněno bylo samozřejmě jeho psaní, které nemáme

1/ Literární vědec a spisovatel dr. Wieland Schmied byl jeden z mála skutečných Bernhardových přátel.

my nikdy na mysli, když spolu mluvíme o práci). Pochopitelně, ani slovo. Zůstanu tu ještě na zprávy ve 22.30, třeba zase někdo umřel, dodal a mnohoznačně se na mě podíval. Říká to často a ví, že při tom pokaždé myslíme na totéž.

Před lety jsme spolu totiž takhle seděli u televize, když ohlásili, že umřel Doderer. Thomas vyskočil z křesla jako zelektrizovaný, tleskl do dlaní a radostně zvolal: Doderer umřel! Na mou otázku, proč ho to tak rozradostnilo, řekl: Doderer byl přece v Rakousku vyhlášený kůň číslo 1, a dokud žil, nemohlo z nikoho nic být, nikdo se nemohl dostat na vrchol. Teď je cesta volná, teď přijdu já. Ale jako Doderera mě nedostanou. Já jim žádného Doderera hrát nebudu, protože když se člověk ukazuje při všech oficiálních příležitostech, tak se opotřebuje, jen ho to rozptyluje a dráždí. Poplete mu to hlavu, sedí pak na své slávě a není schopen nic vytvořit, napsat něco velkého a dobrého. A taky už ho tolik nekritizují, spíš ho za každou blbost oslavují a přetvařují se. A to je pro takové lidi hotová zkáza. Využívají toho a už nic dobrého nenapíšou. Jsou pak zaslepení a zblbnou.

Když jsme s Thomasem o několik týdnů později navštívili dr. Wielanda Schmieda, o kterém si myslím, že je to skutečný, pravý a jediný Thomasův přítel, záměrně jsem mu o tomhle Thomasově projevu radosti vyprávěl. Přes veškeré své přátelství k Schmiedovi ale Thomas zrudl, ztichl a bylo mu trapně.

Mimochodem, na zítřek se dr. Wieland Schmied ohlásil z Hannoveru. Thomas několikrát opakuje: Wieland už sedí ve vlaku. Říkám: Už spí. Ano, s nějakým chrapounem v kupé, dodává Thomas.

Domlouváme se, že ke mně přijde ráno v 7.30 a že spolu Schmieda vyzvedneme v osm na nádraží ve Welsu.

To jsem si na sebe opravdu něco vymyslel. Thomas mě

opustil ve 22.30, teď je jedna po půlnoci a já bych toho mohl ještě tolik napsat o té půldruhé hodině, co jsme byli spolu. Když to ale nezaznamenám, o co se bude později literární věda opírat? Kromě toho jsem si jistý, že mi uvěří, protože pár mých dětí mě i Thomase přežije a potvrdí každé moje slovo. Navíc Bernhard je tak vděčný „objekt“, že si opravdu nepotřebuju nic vymýšlet. Spíš je to tak, že ani nezvládnu všechno vylíčit, protože když s ním člověk mluví nepřetržitě 5 hodin, jako se to stalo 1. ledna, nedokáže úplně zaznamenat ani to nejzajímavější. 1. jsme mluvili o tom, že začíná osmý rok naší známosti. Jen tak zlehka jsme vzpomínali, co všechno se za tu dobu událo, že v těch osmi letech – pokud nebyl Thomas zrovna na cestách – neuplynul skoro den, abychom nebyli spolu. Dokonce byly dny, kdy za mnou Thomas přišel dopoledne, odpoledne a ještě večer. Dnes lituju, že jsem si tenkrát nedělal alespoň heslovité poznámky. Přestože mi už před nějakými čtyřmi nebo pěti lety řekl: Nemáš ani tušení, jak jsem slavný. Já mu na to řekl: To vím moc dobře. On namítl: Ne, v Rakousku se o mně nepíše, ale v Německu, tam něco znamenám. Já jen řekl: Vím, že v německých novinách o tobě píšou jako o největším žijícím spisovateli v německy mluvících zemích. Ale mám ti teď snad kvůli tomu vykat? To bych svedl nanejvýš s odkazem na množné číslo, protože ty sám už jsi pěkná zátěž.

Pokusím se tedy, budu-li mít čas a náhodou si na něco vzpomenu, popsat i něco z uplynulých sedmi let.

3. ledna 1972

Thomas přichází v 7.30. Jedu s ním v jeho žlutém VW do Welsu, abychom vyzvedli dr. Wielanda Schmieda. Vlak přijíždí na minutu, přivítání srdečné. Jedeme ke mně na

Weinberg a vykládáme zavazadla. Dr. Schmied bude bydlet u mě. Měl v úmyslu strávit u Thomase tři dny, ale ten ho chtěl ubytovat v hotelu, protože u sebe by ho delší dobu nesnesl. Schmied miluje dlouhé vysedávání až do jedenácti, to se pak pěkně „rozpovídá“ a ještě do 4 do rána píše dopisy. „Rozpovídá“ ve smyslu dobře zahřátého koně, který pak běží ještě líp. Tak tomu bylo i z 3. na 4. ledna.

(...)

5. ledna 1972

V 10 hodin přichází Thomas. Protože Schmied spí, odjíždí do Gmundenu sám. Na 12 jsme domluveni na společném obědě u mě se Schmiedem. (...) Po jídle se asi do dvou mluví o Německu, o jeho umění a literatuře. Němci žijí jen ze Židů a Rakušanů, říká Thomas. Nakonec odjíždíme se Schmiedem do Lederau atd.

(...)

Dr. Schmied má namířeno do Benátek za Hundertwasserem. Ten se už deset let na Bernharda zlobí. Bernhardovi se tenkrát nelíbilo, že Hundertwasser uprostřed zimy, oděn pouze do jakéhosi kaftanu, navštívil v St. Veitu v Pongau dr. Schmieda, který byl zase na návštěvě u Thomase. Všichni tři spolu strávili několik dní a tehdy vznikla kniha, kterou dr. Schmied o Hundertwasserovi pak vydal, a stál tak prakticky na počátku jeho úspěchu. Při odchodu z jedné kavárny v Bischofshofenu přidržel Thomas Hundertwasserovi dlouhý kaftan, ten ale nijak nespěchal do nabízeného šatu vklouznout a dál se bezstarostně bavil s dr. Schmiedem. Thomas bez hnutí stál a přidržoval mu jej, a když se ho Hundertwasser konečně

chystal převzít, Thomas jej upustil na zem a beze slova vyšel ven. Od té doby se neviděli.

6. ledna 1972

Dnes přesně před sedmi lety na Tři krále podepsal Thomas ve 14 hodin v doprovodu své tety (paní Stavianicekové) kupní smlouvu na statek v Nathalu. K tomuto jubileu jsem ho dosud pokaždé zval k obědu. Protože jsme si ale slavnostní srnčí pečínky užili už včera s dr. Schmiedem, čekám dneska Thomase až navečer. Přichází v 18 hodin a zůstává do 22. Bez auta, a odmítá, když ho chci zpátky odvézt. Měl prý v posledních dnech málo pohybu. Z toho důvodu bude taky zítra pracovat na Krucce – tak se říká usedlosti na Grasbergu 98, kterou si koupil 29. března 1971. (...)

7. ledna 1972

V 16 hodin vchází Thomas ke mně do domu: Tak teď mi darovali novou nohu. Jdu právě z nemocnice. Mám ohromné štěstí, že nebylo zasaženo koleno, a vůbec to mohla odnést celá noha. Buď tak hodný a zavolej Petera (bratra dr. Petera Fabjana,[1] lékaře ve Welsu), aby mi dal okamžitě třetí tetanovou injekci. Už je to víc než rok, co jsem si vrazil do nohy zrezavělý hřebík. Tehdy mi dal dvě injekce, ať přiveze tu třetí.

Abych ho „otestoval“, jak mu je, ptám se ho, jestli

1/ Internista MUDr. Peter Fabjan (1937) se dlouhodobě staral o zdraví svého nevlastního bratra; měli společnou matku Hertu Bernhardovou (1904–1950), provdanou Fabjanovou.

nechce něco malého sníst, protože vím, že na Krucce měl nanejvýš hrachovou polévku. S díky odmítá a prosí o čaj. Dostává ho hned, ale než stačil vypít šálek, dostavily se bolesti, stále silnější, takže se najednou zvedl a řekl: Je nejvyšší čas, teď ještě stihnu dojet nahoru autem, o něco později by to už nešlo. Mezitím mi vylíčil, jak ho sešívali a jak k tomu úrazu došlo.

Spěchám hned na poštu, volám Peterovi a jedu za Thomasem. Když otevře, říká: Zrovna před několika minutami jsem si myslel, že jsi to ty, ale byli to četníci, chtěli mě odvézt policejním vozem do nemocnice, protože mám okamžitě dostat tetanus. Přijede Peter? Ano, ve 20 hodin, říkám. Tak to jsem jim taky řekl a nikam s nimi nejel. Peter ví, jaké sérum jsem dostal, koňské, hovězí nebo ovčí. To já nevím, proto mi má dát tu „třetí“ on.

V osm večer přijíždí Peter, dá Thomasovi injekci. Thomas už nemůže levou nohu vůbec ohnout. Peter odjíždí do Gmundenu, aby si osobně promluvil s primářem, který ránu zašíval. Ten mu řekl, že Thomas sešívání bedlivě přihlížel a choval se velmi statečně.

Ve 22 hodin s Peterem od Thomase odjíždíme. Ten mi ještě ukládá, abych mu zítra přinesl láhev mléka, *Die Zeit*, *Süddeutsche*, *Salzburger Nachrichten* a *Die Presse*.

8. ledna 1972

V 9 hodin přicházím k Thomasovi s mlékem a novinami. Může se jen s obtížemi pohybovat a hned si zase lehne. Podává mi malou knížku o Grillparzerovi a dopis z nakladatelství Residenz, který mu Schaffler s knížkou poslal. Dopis nese datum 5. 1. 1972 a já říkám: Ten sis přinesl z pošty ještě před tím úrazem? Ano, ale o to nejde. Přirozeně se ke Grillparzerovi nehodím a on se mnou taky

nemá nic společného. Vlastně by mi tuhle cenu neměli dávat, protože já jsem jeho pravý opak. Ale podívej se na ten dopis z Burgtheatru, co mi napsal [ředitel] Klingenberg. Dívám se na datum, 5. 1. 1972, prohlédnu si obálku a tam stojí jako odesílatel adresa Burgtheatru a pod tím velkými písmeny ŘEDITEL. Říkám: Aha, počítají s rychlými výměnami ředitelů. Tyhle obálky může používat každý. Thomas říká: Jen čti, čti, co ten zase po mně chce. Chtěl jsem původně text jen zběžně přelítnout, jak to obvykle dělávám, protože Thomas mi podstatu takových dopisů vylíčí většinou mnohem líp. A tak pozorně čtu: Klingenberg píše, že u příležitosti 100. výročí Grillparzerova úmrtí pořádá v Burgtheatru „zcela malou oslavu". Od Bernharda by rád slyšel malý proslov v délce tří až pěti minut. Dokáže si prý představit, že do popředí nevystoupí Grillparzer jako básník, ale jako člověk trpící pro Rakousko. Ještě si všimnu, že dopis nepodepsal Klingenberg, ale nějaká jeho sekretářka, a na druhé straně je ještě jakýsi dodatek. Hned říkám, že něco takového přece nepřichází v úvahu. Thomas dosud nikdy o nějakém jiném spisovateli nemluvil, ani při předávání cen. Třeba u Büchnerovy ceny neřekl ani slovo o Büchnerovi, i když mu poslali knihu o proslovech všech předešlých laureátů a všichni se zmiňovali o Büchnerovi. Ale mluvit o Büchnerovi nebo Grillparzerovi by byla jen jedna výpověď z mnoha a nic by to neznamenalo, protože každý vidí druhého jinak. Kromě toho jsme se rozhodli hned zpočátku, když se Hans Rochelt opatrně dotazoval, jestli by Thomas Grillparzerovu cenu přijal, že tentokrát se řečnit nebude. (Vždycky mi pak slibuje, že to dodrží.) Jen z tohohle úhlu pohledu Rocheltovi napsal: „Přežil jsem 15 let ignorance, tak mi nebude vadit ani Grillparzerova cena."

Od té doby, co došlo při udílení státní ceny k „nedorozumění", jak tomu Thomas říká, a ministr školství

[Theodor Piffl-Perčević] tehdy opustil sál, Thomas se udílení cen děsí. Mimochodem nahodil tenkrát svou řeč mezi snídaní v 9 hodin a proslovem v 11 jen tak zběžně na papír a přečetl ji narychlo ještě své tetě Hede Stavianicekové.[1] Ta ho od ní odrazovala, ale on trval na svém.

S pomuchlaným konceptem pak přišel na druhý den za mnou, aby ho přepsal na lepší papír a odeslal ke zveřejnění. Jinak hrozilo, že jednotlivé věty vytrhnou z kontextu a výsledná představa se bude lišit. Kromě toho chtěl Thomas vědět, co na to říkám. Po měsících provokování, že právě on, kterému naslouchají, musí na bolavá místa a na mnoho dalších věcí poukazovat, jsem byl tou řečí nadšen. Vyjádřil jsem se k jednotlivým Thomasovým tvrzením a prohlásil jsem, že ministr školství nebyl schopen jeho řeč dostatečně vnímat. Kdyby ji pochopil, určitě by nikam neutíkal. A právě jeho reakce potvrzovala všechno, co v ní bylo.

Vzpomínám si na týdny před udělením Büchnerovy ceny. Thomas za mnou denně chodil na stavbu Steindlova domu, kde jsem pracoval jako přidavač. Jeho půldruhahodinové až dvouhodinové procházky vedly pokaždé kolem. Přestože jsem pořád musel nosit maltu a cihly, hodiny se tam zdržoval, aby se mohl vymluvit a probrat se mnou své problémy. Pořád v něm něco vězelo, něco ho tísnilo a zaměstnávalo. A jednoho dne to měl. Byl jsem zase na stavbě a Thomas na mě už zdálky mával papírkem. Vyšel jsem mu naproti. A mám to, řekl, musíš mi to hned tady na místě přečíst. To je řeč, kterou pronesu vzápětí po laudatiu při předávání Büchnerovy ceny. Samozřejmě vím, že je dobrá, taky už na ní nebudu nic

1/ Hedwig Stavianiceková (1894–1984) byla nejdůležitější osobou v životě Thomase Bernharda, o 37 let starší vdova ho podporovala v nejtěžším období jeho života.

Vážený pane ministře, vážení přítomní,

není co chválit, není co zatracovat, není nač si stěžovat, ale je toho hodně směšného: všechno je směšné, pomyslí-li člověk na smrt.

Procházíme životem, s pohnutím, bez pohnutí scénou, kde je všechno zaměnitelné, státem plným rekvizit lépe či hůře vyškolen: omyl! Náhle pochopíme: lid, který nemá o ničem ponětí, krásná země – to jsou jen mrtví, svědomitě nesvědomití otcové, lidé jednoduchých, nízkých a ubohých potřeb... Všechno jen nanejvýš filozofické, nesnesitelné, prastaré dějiny. Doba slabomyslná, to, co je v nás démonické, není nic než neustále přítomný vlastenecký žalář, v němž se staly tupost a bezohlednost každodenní tělesnou potřebou. Stát, útvar odsouzený ke zmaru, lid odsouzený k nekonečné sprostotě a slaboduchosti.

Život je beznaděj, o kterou se opírají filozofie, v níž musí nakonec všechno přijít o rozum.

Jsme Rakušané, jsme apatičtí; náš život, to je obecný nezájem o život, jsme v procesu přírody velikášským smyslem budoucnosti. Nemáme o čem podávat zprávu než o tom, jak jsme ubozí a jak jsme následkem namyšlené obrazotvornosti propadli filozoficko-ekonomicko-mechanické monotonii.

Jsme nástroje zániku, tvorové agonie, vysvětluje se nám všechno, nerozumíme ničemu. Obýváme trauma, máme strach a máme právo ho mít, už vidíme, i když v pozadí a nezřetelně: obry strachu.

O čem přemýšlíme, je zpozdilé, co cítíme, je chaotické, co jsme, je nejisté.

Nemusíme se stydět, ale ani my nejsme nic a nezaslouží-me si nic než chaos.

Děkuji jménem svým i jménem těch, kteří tu byli vyznamenáni se mnou, této porotě a výslovně všem přítomným.

(Thomas Bernhard u příležitosti udělení Rakouské státní ceny pro podporu literatury 4. března 1968)

měnit, ale když si ji přečtu sám, nemám z ní ten potřebný dojem. Neslyším, jak působí. Jinak mi moje proslovy vždycky předčítala Hede, někdy taky Peter, ale on je… moc mi nerozumí. Pravděpodobně dneska ještě přijde, ale já bych chtěl, abys mi to přečetl ty, čti, prosím. Bylo to deset až dvanáct řádek napsaných na stroji.

Už dávno jsme se shodli, že ta řeč bude krátká. Řekl jsem mu, že všechny proslovy jeho předchůdců znám – dal mi je přece přečíst – a že přítomní budou jen rádi, když bude mluvit krátce. Člověk může říct hodně i v několika málo větách, a má-li být nějaká řeč dobrá a působivá, neměla by být dlouhá, jinak to posluchači nevydrží. Jeho řeč vyžaduje intenzívní, stálou pozornost, jinak zase dojde k „nedorozumění“.

Přelétl jsem řádky, abych se napoprvé nezarazil na čárkách, a dal se do čtení. Thomas předvedl bezmála rozverný taneček a řekl: Takhle jsem tu řeč chtěl. Je dobrá. Víš, bez proslovu to nejde, ale tenhle je krátký a to stačí, přečti ho, prosím tě, ještě jednou. Když jsem skončil, prohlásil, že čím víc se blíží den udělení ceny, tím méně je schopný se soustředit. Včera ho to najednou během procházky napadlo. Proto taky když šel kolem našeho domu, zaskočil hned za mou ženou, aby si mohl udělat poznámky, protože než by došel domů, zase by všechno zapomněl.

Zpátky ke Klingenbergově dopisu: Thomas nakonec prohlásil, že teď by měl dokonce kvůli svému zranění dobrou výmluvu: Ale přirozeně tam žádnou řeč pronášet nebudu, dodal.

Kolem poledního si Thomas vaří mléčnou polévku, takže ho opouštím s tím, že za ním zase kolem čtvrté zajdu. Zůstanu u něho do 22. hodiny. Od souseda Strassera jsem mu přinesl čtyři ostře nabroušené kuchyňské nože, které u večeře vydatně využíváme.

9. ledna 1972

Slíbil jsem Thomasovi, že za ním někdy dopoledne zajdu. Protože nad těmihle poznámkami sedím už od 8 a vidím, že budu potřebovat ještě víc času, sedám v 10 do auta a jedu za ním. Nejprve jsem mu chtěl říct, aby si nic nevařil, že mu ve 12 přivezu polívku. Protože ale snese cestu k nám, souhlasí, že ho ve 12 vyzvednu. Dobu mezitím chci využít k psaní. Při odchodu mu ještě říkám, že dneska u nás bude na oběd i dcera Elfriede se Stieglerem. On na to, že se nechce se svou bolestí před nikým ukazovat, ať se nezlobím. Proti mé dceři nic nemá, ale nechce, aby ho někdo takhle viděl. Skutečně hodně kulhá. Říkám: „Dobře, tak já ti ve 12.30 přivezu tu polévku."

(...)

10. ledna 1972

V 9.30 u Thomase. Protože ví, že chodím přesně, klepu normálně. Slyším ho, jak přechází, ale neotvírá. Protože ho dál občas zaslechnu, napadá mě, že takhle běžně nereaguje. Zaklepu tedy v dohodnutém rytmu, hned mi otevře a tváří se příjemně. Předám mu dopis, který jsem ráno v 8 hodin převzal od listonoše. Už několik let smím vyzvedávat na poště nebo přebírat od listonoše veškerou jeho poštu. Buď že je Thomas na cestách, nebo jen proto, že sám dostávám poštu už v 8.30 a on ji pak má dřív, jinak se k němu totiž listonoš dostane až v 11, a to už bývá Thomas dávno z domu. (...)

Když jsem ho vyložil v nemocnici v Gmundenu, jdu mu pro jeho sedmery noviny. *Die Zeit*, *Süddeutsche*, *Oberösterreichische Nachrichten*, *Salzburger Nachrichten*, *Kurier*, *Frankfurter Allgemeine* a *Die Presse*.

Rána se hojí dobře. Příští pondělí 17. ledna mu mohou odstranit stehy. Chtěl by odjet do Vídně už 15. 1., říká. Ptám se: Proč, děje se tam snad něco právě 15., na Grillparzerovy narozeniny? Thomas říká: Ne, vždyť já ani nevím, že se ten den narodil. Jako laureát bys to ale měl vědět, říkám. Ptá se mě, jestli vím, kdy se narodil Stifter. Říkám, že bych to dokázal uhádnout s přesností tak na několik desetiletí. Vím, kdy Stifter nechal zrestaurovat oltář v Kefermarktu, a to už musel být nějaký ten rok naživu. Thomas říká: Když si Stifter s Grillparzerem dopisovali, není možné hádat Stifterovo datum narození jen na desetiletí. Thomas totiž rok co rok doufá, že dostane Stifterovu cenu. Tu by měl nejradši, protože ke Stifterovi má blízko.

V 10.30 ho vysazuji u něho doma. Pak jedu za redaktorem Kastnerem z regionálního deníku *Salzkammergutzeitung* s článkem o Thomasově úrazu:

Ohlsdorf – THOMAS BERNHARD se zranil při práci v lese
Thomas Bernhard, „rolník v Nathalu“, se dne 7. 1. 1972 vydal časně ráno na svou usedlost Grasberg 98, aby trochu „pročistil“ les. Ve 14.30 se jeden padající strom vymrštil a zasáhl Thomase Bernharda do zad. Z ruky mu vyrazil běžící řetězovou pilu, která mu způsobila otevřenou ránu nad levým kolenem. Lehce se zranil i na tváři. Protože pracoval jako obvykle sám, musel se bez pomoci dovléct až dolů k autu. Dojel do nemocnice v Gmundenu, kde mu rány sešili a obvázali. Dalšího ošetřování se ujal jeho bratr, lékař ve Welsu.

Tuhle zprávu jsem v sobotu předal v redakci *Salzkammergutzeitungu* člověku, který si tam o volné sobotě opravoval v dílně housle, a požádal ho, aby ji předal panu Kastnerovi. Nesmí k ní však nic přidávat a zveřejnit ji má jen v rubrice „Obecní zprávy“, pod Ohlsdorfem.

Když jsem přišel za Kastnerem do redakce, hned ve

dveřích mi řekl: Trochu jsme to museli pozměnit, to jsme našemu publiku dlužní. Tak jak jste to napsal, to vyjít nemůže. Zatelefonoval pro obtahy, a jen co jsem se na text podíval, dostal jsem vztek. Článek začínal slovy – nositel Státní ceny Thomas Bernhard, úspěšný spisovatel atd. Rozzlobeně jsem to odmítl a řekl, že to ani dál nebudu číst. To je přesně to, co Bernhard nechce. Já se opovážil přinést vám článek o jeho úrazu jen proto, že přesně vím, co si Bernhard nepřeje, a úmyslně jsem vynechal slova jako spisovatel apod. Takhle to napsat není žádný kumšt, vždyť on už má dohromady sedm cen, to byste mohl pokračovat dál a popsat v souvislosti s jeho úrazem celé stránky. Až dostane 21. ledna Grillparzerovu cenu, můžete se o tom rozepsat, jak je libo. Ano, a kdy? V 11 hodin, kde? V budově staré univerzity. Tak tam někoho pošleme.

Nakonec říkám: Pokud ten článek nevyjde, jak říkám, raději ho stáhnu. Od toho se distancuju, jinak riskuju, že si to s Bernhardem nejméně na dva roky rozházím, budu-li u zveřejnění článku, který ho naštve. (...)

Kastner to slíbil a posílá Bernhardovi pozdravení, ví, že jsme s Bernhardem léta přátelé. Před časem, když se s ním a jeho zaměstnanci Bernhard kvůli jednomu článku chytil, mi nakonec řekl: Budete-li pro mě jednou něco mít, budete-li chtít o Bernhardovi něco zveřejnit, tak vám to ve svých novinách hned otisknu.

Ještě ale dodal, že připojí poznámku v tom smyslu, že jsem trval na tomhle znění, aby čtenáři věděli, jak článek vznikl. Říkám mu: To klidně můžete, a srdečně se s ním loučím.

(...)

K tomu bylo večer u Thomase cítit zapnutou televizi a Thomas dodal: Teď ještě bouchne a roztrhá mě. Pak můžeš zajet za Kastnerem, aby článek doplnil. Může napsat, co chce, já si to pak už stejně nepřečtu, protože

bude po mně. Anebo dostanu tukovou embolii, to by bylo dobrý, kdyby v novinách stálo: Thomas Bernhard podlehl tukové embolii, pak si o mně všichni můžou psát, co je napadne. Rána se totiž hojí dobře, rány se obvykle začínají hojit už po čtyřech nebo šesti hodinách. Komplikace nenastaly žádné, všechno je skvělé, jen by ještě mohlo dojít k tukové embolii. A pak to bude vypadat takhle: Thomas vystrčil jazyk, sklonil hlavu ke straně a obrátil oči v sloup. Ukázal mi to ještě jednou a se smíchem řekl, vidíš, jde to raz dva. Řekl jsem: Ale já vím, že tohle nemáš psáno, paní Jakobová, co čte v Linci lidem z ruky, mi řekla, že ty si můžeš dělat, co chceš, všechno se vždycky obrátí v tvůj prospěch.

Ještě jsem se Jakobové zeptal, co si myslí o tom, že Thomas neustále uráží ty, z nichž žije, atd. A ona mi řekla, že ten muž má šestý smysl, může si dělat, co chce. Může být zlomyslný, škodolibý, jak ho napadne, všechno mu nakonec prospěje.

Zůstal jsem ještě u něho, dokud neskončil rozhovor s předsedou PEN klubu Böllem, kterého se dotazovali na sovětského spisovatele Bokowského [Vladimíra Bukovského, autora knihy *Opozice. Nové duševní onemocnění v Sovětském svazu*, která vyšla před rokem v Mnichově u Hansera]. Bölla prý taky moc nemusí, v některých fázích mu připadá doslova příšerný.

Dřív slovo příšerný[1] hodně používal, mnohdy i několikrát za hodinu. Mou matku už to docela dráždilo a předhazovala mi, že je Thomas říká moc často. Tak jsem se ho jednou zeptal, jestli už se někdy zamyslel nad tím, odkud ten výraz „scheußlich“ vlastně pochází. Když nic neříkal, dodal jsem: Tak pocházet může vlastně jen od slova „Scheiße“.[2]

1/ Německy *scheußlich* – ohavný, hnusný.
2/ Německy *hovno, sračka*.

V příštích týdnech to slovo říkal čím dál míň, někdy je vyslovil jen tak na půl úst, až jsem ho pak od něj celé měsíce neslyšel. Teď ho používá zřídka, ale vždycky trefně.

11. ledna 1972

Po příjezdu z Vídně jsme dneska s manželkou Thomase v 18 hodin navštívili. Přinesl jsem mu sedmery různé noviny. Thomas mi hned ukázal dopis a scénář Ferryho Radaxe[1] podle románu *Mráz*. V dopise Radax píše, že v úterý, tedy dneska večer, uvede na Wolfseggu *Itala*. Hraběnka o všem ví atd. Odpoledne ale přišel telegram, že se věc přesouvá na příští úterý. Vyrozumění ještě přijde. Thomas dodal, že scénář je velmi dobrý. Radax se hodně snažil, to taky ví.

Jinak mu ale nezáleží na tom, aby byl na Wolfseggu u toho, je mu jedno, bude-li moct s Radaxem mluvit atd. Prostě scénář je dobrý, a víc on ani nechce.

(...)

13. ledna 1972

(...)

V 11 jsem podle domluvy v Nathalu. Mám s sebou všechny noviny, i *Salzkammergutzeitung* s článkem o jeho úrazu. Líčím mu, že jsem se právě stavěl u Kastnera

1/ Rakouský filmový režisér; s Thomasem Bernhardem natočil dokument *Tři dny* (Drei Tage, 1970) a černobílý TV film *Ital* (Der Italiener, 1971) podle Bernhardovy předlohy.

v redakci a poděkoval mu, že článek beze změny zveřejnil.

(...)

Asi po půl hodině různých dalších informací odbíjí dvanáctá a Thomas říká: Nic víc nemáš? Já: Ne. Škoda, byla by to legrace poslouchat tě ještě nejmíň hodinu. Říkám: Je čas zajet k nám na oběd. On na to: Musíš si ale ještě rozhodně přečíst tenhle dopis od Peymanna.[1] Čtu:

Milý pane Bernharde,

abyste měl radost: Bruno Ganz[2] do toho jde v Salcburku s námi. Možná se uvidíme počátkem února při zkoušce dekorací.

Srdečné pozdravy Claus Peymann

Vracím mu dopis. Thomas říká: Když se na něj dívám, myslím si, ten pitomec napíše jen dva řádky. Nejspíš si totéž myslí lidi i o mně, já taky většinou napíšu jen dva řádky. Určitě to tak bude. Namítnu: Peymann od tebe už několikrát dostal takovéhle dvouřádkové dopisy, a právem si myslí, že si od něho přeješ nebo očekáváš totéž. Přizpůsobuje se ti. Když píšeš krátce, píše krátce i on. Já bych to dělal taky tak a taky to tak v podobných případech dělám. Peymann si určitě myslí, že se ti zavděčí jen takovýmihle krátkými dopisy. Kromě toho to vůbec není od věci, psát takhle krátce, já píšu krátce už léta, jako by šlo o telegram, to působí nejlíp. Ty píšeš takhle krátce určitě proto, že to na rozumného člověka dobře působí.

1/ Claus Peymann (*1937), německý divadelní režisér, nejvýznamnější režisér většiny Bernhardových her.

2/ Bruno Ganz (*1941), vynikající švýcarský herec, hrál hlavní roli lékaře v Bernhardově hře *Ignorant a šílenec*, 1972.

Rodina Karla Ignaze Hennetmaira (není na obrázku): nejstarší syn Walter, babička Christine, manželka Zäzilia, syn Wolfgang a kmotr Thomas Bernhard

Kolem 12.30 sedíme u mě doma u oběda. Máme knedlíky plněné uzeným a kyselé zelí, předtím krémovou polévku – protože Bernhard ji má rád – s osmaženou houskou. U kávy moka vypráví Thomas nadšeně o Bruno Ganzovi. Říká: Má-li se ještě něco zvrtnout, tak už to může být jen hra samotná. (Myslí tím *Ignoranta a šílence*, která má být poprvé uvedena 29. července 1972 na Salcburském festivalu a Bruno Ganz v ní má hrát hlavní roli.) Dodává, že Ganz v hlavní roli je pro něho důležitější než Grillparzerova cena. Díky tomu je jasné, že mládež jde s ním, a to je důležité, neboť pak jsou na jeho straně i všichni staří (spisovatelé), protože mají z mladých strach. Pro starší je to zase pěkná facka (míněni jsou pořád spisovatelé). Ti teď dostávají jednu za druhou, nejdřív Grillparzerova cena, teď Ganz. Kromě toho mi ta zpráva udělala radost, jen si představ, když se mě někdo zeptá, kdo v Salcburku

hraje, tak jsem mu to dodneška nedokázal říct. Když teď řeknu Ganz, tak mi to stejně nebudou věřit, protože ten je tak dobrý – vzpomínáš? Před lety jsme spolu v televizi viděli *Bitvu u Lovosic*, Ganz tam hrál vojáka a byl vynikající.

(...)

V 19 hodin jsem v Nathalu u Thomase. Peter tu ještě není, ale má dorazit každou chvíli, pak můžeme vyjet. V půl osmé zapínáme kvůli zprávám televizi. (...) Ta ale začíná být po půl hodině zase cítit a obraz se hroutí, tak ji v osm vypneme. Protože Peter se pořád neobjevuje, Thomas se do něho pouští, a hlavně do Peterova otce. Vypráví, jak mu otčím v osmnácti neřekl jinak než „starej" a ubezpečoval ho, že z něho nebude ani dobrej zedník. Pořád se jen mluvilo o tom, že ze „starýho" nic nebude atd. Z jeho 110 šilinků podpory pro opuštěnou mládež mu odečítal 80 za topení a dával mu jen 30. Sotva Thomas otevřel lednici, už od něho slyšel: Ten mě vyžere do chudoby atd. Když pak Thomasovi umřela matka, otčím na něho úplně zapomněl a nedal mu ani vědět, takže Thomas se o její smrti dozvěděl až o dva dny později z novin. Ten výstřižek mi Thomas už jednou ukazoval. Vzpomínám si taky, jak tam stálo, že Thomasova matka byla dcerou spisovatele Freumbichlera.

(...)

Pak sklouzneme k jeho nakladateli Unseldovi[1]. Thomas říká, že nakladatel pro něho není víc než dodavatel prádla; když mu napíše dva dopisy, taky na ně odpovídat nemusí, ale dodavatel musí dál dodávat prádlo, to je zkrátka jeho povinnost. Na dva dopisy z nakladatelství [Suhr-

1/ Siegfried Unseld (1924–2002), jeden z nejvlivnějších německých nakladatelů druhé poloviny 20. století, majitel frankfurtského nakladatelství Suhrkamp.

kamp] neodpověděl. Ani se na ně odpovědět nedá, říká, protože jsou… napsané tak, že na ně odpovědět nemůže. Přesto by mu měl nakladatel už dávno ke Grillparzerově ceně pogratulovat. (…)

Dneska dostal třetí dopis z Akademie věd, která mu 21. předává Grillparzerovu cenu – ale říká, že na něj neodpoví. Odpověděl kladně jen na první dopis, kde se ho ptali, jestli cenu přijme. Mezitím přišly další tři dopisy, ale jemu se nezdá nutné na ně odpovídat, pokračuje Thomas. Jiní spisovatelé by si to vychutnali a popsali by celé stránky ujišťováním, jak jsou z Grillparzerovy ceny nadšením bez sebe. Hledali by podobnosti a tvrdili všechno možné, předstírali by a rozplývali by se rozkoší atd. Akademie taky píše, jak jsou šťastní – já tohle vzájemné pochlebování nesnáším. Cenu převezmu, jako přebírám v hotelu na chodbě vyleštěné boty, no a pak se samozřejmě budu v těch „nově vyleštěných botách“ s radostí procházet po vídeňských ulicích, ale o víc nejde. Ne že bych si té ceny nevážil, ale kvůli tomu se přece nezblázním, převezmu ji stejně jako nově vyleštěné boty.

K tomu musím jen pro vysvětlenou dodat, že Thomas má neskutečnou zálibu v botách a svých asi 30 nových párů neustále leští a stará se o ně stejně jako o ty, které používá. (…)

Potom mi ještě vykládá, že se premiéry na Salcburském festivalu nezúčastní. Tamní divadlo je příliš malé, aby tam mohl zůstat nepoznán. Když nebude tleskat, budou na něho lidi zahlížet, když hercům zatleská, bude si připadat, že tleská sám sobě. Kromě toho by musel po představení s herci slavit: Každý se pak ptá, jaký byl, a já musím na takovéhle otázky odpovídat, no hrůza. Co na to má člověk říct? Vím, že každý chce slyšet, že byl nejlepší, ale v takové situaci nelze přece každému tvrdit, že byl nejlepší. Ale nejde ani říct, že ten nebo ten byl lepší

atd. Podívám se na generálku a během premiéry budu sedět někde u skleničky vína. Nikomu přirozeně předem neřeknu, že na premiéru nepřijdu. Až krátce před ní to prozradím, aby to herci věděli a nerozrušovala je autorova nepřítomnost. Pro ně je stejně lepší, když tam nejsem.

(...)

K mé dnešní návštěvě u redaktora Kastnera musím ještě dodat: ptal se mě, proč není Bernhard ženatý a jestli má nějakou ženu. Řekl jsem na to, že v tomhle ohledu jsem si za celá léta vůbec ničeho nevšiml a můžu proto předpokládat, že Bernhard se chová podle zásady, které se drží i někteří kněží, totiž že si něco začnou jen s dobře provdanou ženou, aby se přitom nevystavovali riziku. (...) Sotva jsem od Kastnera odešel, napadlo mě ještě, že jsem mu měl říct, že Bernhard není rozhodně homosexuál, jinak by nenechal ty zástupy studentů, kteří ho uctívají, strádat před zavřenými vraty. Někteří z nich dokonce přespávali u sousedů, aby se s ním mohli na druhý den přece jen setkat.

(...)

14. ledna 1972

(...)

Odpoledne v 16 hodin jsem zase u Thomase. Směje se od ucha k uchu a podává mi pozvánku na Grillparzerovu vzpomínkovou slavnost Rakouské akademie věd. Dostal jsem ji už včera, říká, ale tak mě to nadzvedlo, že jsem ti ji ani nemohl ukázat. Přečtu si pozvánku a říkám, taková nestydatost, mají v úmyslu nechat za přítomnosti předsedy akademie předávat cenu místopředsedovi, v programu uvádějí, kdo hraje první a druhé housle, vyjmenovávají jednoho po druhém všechny členy Vídeňského smyčcového kvarteta, ale jeho jméno, jméno laureáta,

vynechali! No ovšem, o to jde, říká Thomas a spílá jim, až se hory zelenají.

(...)

Žádám ho, aby mi tu pozvánku přes noc půjčil, chci si ji nechat v Raiffeisence v Ohlsdorfu, kde je v sobotu od sedmi otevřeno, okopírovat. Abych na ni později nezapomněl, odnáším si ji hned na dvůr do auta.

(...)

15. ledna 1972

(...)

V 8.30 vcházím k Thomasovi s poštou. Z té vlastní mu dávám *Oberösterreichische Nachrichten*. Ptá se mě, kolik mám pro něho dneska času. Celý den, říkám, protože na první pohled vidím, že má dobrou náladu. Dobře, tak nemusíme spěchat a já můžu ještě před odjezdem mrknout do novin. (...)

Pak mě požádá, abychom jeli kolem pošty. Chce zavolat Hede do St. Veitu v Pongau, aby zítra v neděli odjela určitým vlakem do Vídně. Chce k ní přistoupit ve Welsu. Čte mi pohled od své 78leté „tety“ Hede, která mu píše, že příští středu přijede na předání Grillparzerovy ceny. Při přebírání pošty jsem nemohl přehlédnout, že v ní byl i pohled od ní. Dával jsem si ale úzkostlivý pozor a nedíval se, co je na něm napsáno. Thomas je totiž bystrý pozorovatel a poznal by mi hned při předčítání na tváři, jestli už jeho obsah znám. Přirozeně jsem si ho mohl předem přečíst, ale to bych mu pak musel hned při předávání říct, že jsem si ten pohled dovolil přečíst. Pak by se kvůli tomu nehněval. Když jsem se teď od něho samotného dozvěděl, že Hede má v úmyslu jet až ve středu, řekl jsem mu, aby jí nevolal a nechtěl po ní, aby jela už zítra. Má toho přece tolik

v plánu a ona nebude s řadou jeho kroků souhlasit. Bude se snažit mu v nich zabránit. Bude lepší, když zůstane do středy sám. Kromě toho, když budou spolu, zbývá od středy do soboty nesnesitelně mnoho času. Vzhledem k Thomasově dobré náladě jsem si takovou radu mohl dovolit. Thomas mi dal za pravdu a prohlásil, že jí zavolá až v úterý z Vídně a řekne jí, že už tam je. Sousedé v Obkirchergasse jí vždycky řeknou, když si do bytu přivede hosty. Hodně takových historek, i s děvčaty, se dozvídá od sousedů.

Protože od Radaxe žádná pošta nepřišla, ptám se Thomase, jestli mu nemám z Ohlsdorfu zavolat. Máš jeho číslo? Ano, vzal jsem si ho pro všechny případy s sebou. Dobře, tak jedeme. Když s Radaxem asi v 9.30 telefonuju, Thomas zůstane sedět v autě. Chtěl právě poslat telegram, tvrdí Radax, že v pondělí předvede na Wolfseggu svůj film (*Itala*). Když mu říkám, že Bernhard odjíždí už v neděli předčasně do Vídně, posouvá všechno o 14 dní. Chce v pondělí mezi 9 a 10 Bernhardovi do Obkirchergasse zavolat. Protože Thomas je většinou v době, kdy se Radax teprve probouzí, už z domu, říkám mu: Thomas sedí venku v autě, ale ani se ho nemusím ptát a vím, že nemůže zaručit, že bude v tu dobu k zastižení, a aby to tedy raději zkusil i v jinou dobu. Bernhard toho má hodně a nemůže se kvůli jednomu telefonátu vázat. Nakonec se ho ptám, jestli zná ten článek z 28. prosince 1971 v *Münchner Abendzeitung*. Přisvědčuje. Nato mu říkám: Teď jistě chápete, pokud jste to dosud nepochopil, proč jsem vám při našem prvním setkání v Bernhardově ložnici řekl, že máte neuvěřitelné štěstí, že tam vůbec sedíte.

Necháme stát auto pod domem v Grasbergu 98, kterému se říká Krucka[1]. Místo šesti minut potřebujeme deset,

1/ „Krucka“ (vyslov „Kruka“) byl třetí Bernhardův dům na Grasbergu.

protože Thomas může jít jen pomalu. V domě mi ukazuje řetězovou pilu, rozervané štruksáky a modré pracovní kalhoty, které si natáhl přes ně. Při bližší prohlídce se ukáže, že oboje jsou rozervané v místech, kde pila Thomase nezranila. Už při výstupu ke Krucce jsme vtipkovali, jak lehce se mohlo stát, že k příští návštěvě Krucky už vůbec nemuselo dojít nebo že by musel vyjít nahoru s protézou, bez ztracené nohy. Líčil jsem mu, jak by už nemohl psát, protože by nemohl chodit, a tedy ani přemýšlet atd. a skončil by tady na jedné z těch větví. A přiblížil by se tak i on nejčastější spisovatelské smrti.

Už dřív jsme často mluvili o jeho smrti. Místo, kde by si přál být pohřben, už třikrát změnil. Nejdřív ve Vídni, pak v Ohlsdorfu a teď v Neukirchenu u Altmünsteru. Při takových hovorech pokaždé znova zdůrazňoval: sebevraždu, která se v jeho případě nabízí a kterou od něho jistě mnozí očekávají, rozhodně nespáchá. Tu laskavost světu neprokáže. (...)

Protože znám jeho lakotu, je to největší lakomec, který mi kdy přišel do cesty, a vůbec nejnestydatější člověk, s jakým jsem se setkal – ale právě tahle okolnost mě už dávno dráždí, abych s tak komplikovaným člověkem vyšel –, neříkám mu, aby si ty rozedrané kalhoty na památku schoval. Protože občas vytuším, v jakých případech udělá pravý opak toho, co mu radím, vidím v tom šanci, že ty kalhoty možná přece jen nechá takové, jaké jsou. Budu se ale muset vyvarovat toho, abych se mu o nich v příštích letech zmiňoval, ledaže by si je zase někdy na sebe natáhl.

(...)

Thomas byl celý den tak příjemný a plný veselí, ale přesto jsem rád, že budu mít několik hodin pro sebe, musím toho tolik zapsat! Kolik nádherných, markantních výroků mi unikne! Nedokážu si prostě dělat v Thomasově přítomnosti poznámky. Když si něco pro sebe obchodně

poznamenávám, hned se mě ptá, co máš, na co myslíš, nad čím přemýšlíš, a musím mu všechno ukázat a vysvětlit, protože on mi taky nic nezatajuje. Několikrát jsem ho už přelstil a řekl, že jsem si právě vzpomněl na dr. Ortnera a musím si to napsat, a mohl si tak ke své skutečné poznámce potají připsat alespoň jedno dvě hesla. Doma si často odskočím do kuchyně, abych si někam v rychlosti naškrábal nějaké jméno.

(...)

Už několik týdnů Thomasova televize zlobí, po nějakých 30 minutách zhasne a obraz je pryč. Má strach odvézt ji do opravy, protože až ji tam zapnou, obraz samozřejmě naskočí. Řeknou si, ten spisovatel je ale pitomec, přístroj funguje, napíšou účet a on se s ní bude zlobit dál. Řemeslníci nebo obchodníci, obzvlášť ti, kteří už někdy nahlédli do některé z jeho knih, ho totiž neberou vážně. Myslí si, že ničemu nerozumí, a chtějí toho využít a podvést ho, jak to jen jde. Mnozí si myslí, že má dost peněz a ničemu nerozumí, a podle toho pak taky často předložený účet vypadá. Thomas většinou nakupuje nebo objednává jen v mém doprovodu a v obchodech, které mu doporučím. Když ale pak navázaný obchodní vztah dál sám udržuje, dochází obvykle po druhé nebo třetí koupi k hádce, protože dodavatel ho už po jednom řádném obsloužení zase hledí natáhnout, anebo Thomas chápe zdražení, k němuž mezitím došlo, jako pokus vyrazit z něho ještě víc. Někdy mi pak dokonce předhazuje, že jsem mu toho nebo onoho doporučil a že je to moje chyba, až tak daleko to dochází. Proto už jsem opatrnější, a pokud mu někoho doporučím, tak jen pro jednorázový nákup, protože pak můžu být při tom. Co bude následovat, je už tvá věc, upozorňuju ho vždycky. Ohledně televize jsem mu teď poradil, aby napsal na lístek, co zjistil. Od jedné servisní firmy z Gmundenu mu totiž přístroj před

několika dny vrátili se stejnou poruchou, kterou měli odstranit. Thomasův „nález“ tedy zní:

Bernhard, Nathal

Po několika vteřinách vlevo na obrazovce pomalu se zvětšující černý pruh

O něco později vpravo směrem ven „šedý závoj" přes téměř třetinu obrazovky

Současně sílí salmiakový zápach

Po přibližně ½ až ¾ hodině se obraz zhroutí

Otáčením knoflíku (vytahováním nebo zatahováním) nebo

po úplném vypnutí a okamžitém novém zapnutí obraz (špatné kvality)

Nakonec žádné triky nepomáhají, konec.

Takhle to sepsal Thomas sám. Řekl jsem mu, ať s tímhle papírem odevzdá televizi v opravně u Lahnera v Laakirchenu. A ponechá si průklep. Při vyzvednutí se měl s pomocí lístku zeptat, jakým způsobem závadu odstranili. Pak měl žádat, aby přístroj na 1 a ¼ hodiny zapnuli, posadit se do hospody a přečíst si noviny. Už po ¾ hodině se měl ale nečekaně vrátit a podívat se, jestli televizi opravdu zapnuli. Jinak by ji totiž mohli zapnout až ¼ hodiny před jeho příchodem. To je podle mě jediná možnost, jak se nenechat při opravě ošidit. Taková tedy byla má rada.

A teď po mně Thomas ve 23.30 na cestě autem do Nathalu chce, abych si u něho zítra, než přijede Peter, tu televizi vyzvedl a odvezl ji k Lahnerovi sám. Až bude opravená, mám to udělat tak, jak jsem mu radil, a posadit

se na hodinu do hospody k Pabstovi. Na chvíli mi tím vyrazil dech. No tobě budu ještě někdy něco radit, říkám mu, abys mi pak mou vlastní radou přiskřípl prsty. Srdečně jsme se rozesmáli. Nakonec jsem mu slíbil, že tam tu televizi odvezu, ale vyzvednout ji rozhodně nepojedu, to už musí provést sám, až se vrátí z Vídně. Thomasův lístek pro Lahnera jsem opsal, originál si nechávám u sebe.

Ještě mě napadá, že v průběhu dne jsem se Thomase zeptal, co chystá, až se vrátí z Vídně, tedy po Grillparzerově ceně, co bude psát. Pustím se bez odkladu do divadelní hry, odpověděl, nutně potřebuju ještě třetí hru, už mám nápad. Možná to bude to, co jsi vždycky chtěl. Taková komedie. Mám ji v hlavě, vím, jaký bude děj. K téhle debatě došlo na Krucce, když jsme mluvili taky o štípání dřeva a oběšení.

16. ledna 1972

Deset minut před 11 přijíždím k Thomasovi do Nathalu. Televizi ještě naložit nemůžu, běží právě slalom v Kitzbühelu. Spíš se ale díváme z okna, kde se má co nevidět objevit Peter. Venku rejdí po chladném keři vrabci. Říkám, že se tam drží už několik dní, jsou takovou náhražkou za to, že v pokoji nemá Thomas květiny, aby mu dodali trochu „života“. Už léta do něho rýpu, že si tam nevystaví alespoň slaměnky, člověku jako by pořád něco scházelo. Namítá, že „život“ žije sám, k tomu nepotřebuje kytky. Když někdo bydlí uprostřed přírody, nemusí si ji tahat ještě do pokoje. Co si prý o něm vlastně myslím? Není přece nějaká stará baba, co potřebuje kytky. *I hab e Bleamal, meine Wimmerl im Gesicht*.[1] A už je tady,

1/ V bavorském dialektu: Já mám kytky, tu svou vyrážku na tváři.

říká. Myslí tím Petera, jdeme mu naproti na dvůr. Odcházím vedle ke Stadlmayrovi, nechci přihlížet, jak mu bude Peter vytahovat stehy. Thomas je podrážděný, tak radši mizím, na slalom se podívám u souseda.

Kolem 11.30 vcházím k Thomasovi do pokoje. Je po všem, říká Thomas, ve 12 vyrazíme. Dodává: včera jsem se málem popálil. Mohl jsem vyletět do vzduchu, v krbu to pěkně bouchlo. Vyčítal Peterovi, že předevčírem vyhodil do koše na papír tampon a plastikovou injekci. To je koš na papír a hází se do něj papíry, nádoba na ostatní odpad je v kuchyni. Co může taková bezmyšlenkovitost všechno způsobit atd., vyjížděl po něm. Měl zase jednu z těch svých hrozných nálad. (...) Říkám, že bych už chtěl naložit televizi a jet. Odnášíme ji ve třech k autu. Thomas po mně ještě chce, abych zítra v pondělí podal na poště ve Steyrermühlu nebo v Ohlsdorfu několik dopisů. Dává mi peníze na známky a pět obálek. (...) K dopisu prof. Mayrhoferovi poznamenává, že je v něm jen jedna řádka, totiž že si chce peníze vyzvednout osobně v pátek dopoledne. Jinak nic. Akademie se mě totiž písemně dotázala, říká, do jaké banky mi má poslat obnos spojený s cenou. Ale s tím já mám své zkušenosti. To se pokaždé táhne, člověk nikdy neví, co by se mohlo stát. Chci ty peníze hned. Samozřejmě, já na to, k tomu ještě tak směšnou částku, už dávno ji měli zvednout. Když tu cenu zakládali, mohla to být slušná suma, dneska je to poloviční plat důchodce z vídeňské radnice.

Loučím se s Peterem a Thomasem a přeju mu, aby ve Vídni proběhlo všechno podle jeho představ. Nějak už to proběhne, říká Thomas. Ne, ať je to podle tvých představ, říkám mu ještě z auta na dvoře a mizím. Petera jsem ještě při loučení stihl pozvat na odpoledne k sobě.

V 15 hodin ke mně vchází Peter a už ve dveřích si povzdechne: Dobře, že je pryč. Říkám mu, že za Thomasovo

zlomyslné chování jsem se už revanšoval, a ukazuju mu dopisy, které mám dát zítra na poštu. Nalepil jsem na ně dvoušilinkové známky s Jezulátkem od Dürera. To k Thomasovi nesedne, říkám, on by je tam nenalepil, ani kdyby mu je někdo daroval. Říkám: Peymann žije v komuně a profesoru Mayerhoferovi to přijde komické, uvidí-li, jaké známky Thomas používá. Ale nejspíš si při tom nebudou nic myslet a nebude jim to nápadné.

Peter se pak pustí do líčení starých rodinných historek, které ovšem už všechny od Thomase znám. Lituje, že Thomas není schopný pochopit, že drží se svým vlastním otcem. Jeho slabiny přirozeně zná a ví, že byl Thomasovi špatným pěstounem. Ale on musí být přece na otcově straně. U Thomase pořád ještě doznívá, co se stalo před bůhví kolika lety. Když tak Petera poslouchám, zjišťuju, že Thomas se svými rodinnými historkami rozhodně nepřeháněl, spíš je líčil v mírnějším světle. Něco z toho je tak nechutné, že Petera ani nenechávám před manželkou a dětmi domluvit. Mávnu rukou a říkám: No jo, já vím, Thomas mi to už stejně všechno vyprávěl. Ale Peter nečetl skoro žádné články z poslední doby a nemá tušení, co se kolem Thomase děje. Udivuje ho, jak jsem o všem tak dobře informovaný. Když mu vyprávím, jak byl Thomas včera samý vtip a veselí, nevěří mi a tvrdošíjně zastává názor, že bratr neměl nikdy smysl pro humor a nikdy ho mít nebude. Něco takového prý u něho neexistuje, on to alespoň nezažil. Chci ho přesvědčit o opaku a říkám mu, že už nějaký čas Thomasovi domlouvám, aby napsal komedii, protože jen on má opravdu nefalšovaný klasický humor. Taková hra by vešla do dějin. Jen on jako vážný autor může při svém umění přijít se skutečně dobrým humorem. A ne ti kašpárci, co si myslí, jak jsou vtipní. Thomas mou žádost pokaždé rozčileně odmítne. Já mu pak říkám, jen počkej, stejně ti z každého oka kouká ši-

bal, on tě k tomu jednou dožene. Peter ale trvá na svém, že Thomas žádný humor nemá, a tak svou snahu chtít ho přesvědčit o opaku vzdávám.

Potom mu ještě vyprávím, jak ke mně Thomas jednou přiběhl celý rozrušený a tvrdil, že musí okamžitě jet do Welsu za Peterem nebo mu alespoň zavolat, že ho zrovna hrozně urazil a on odjel v naprosté depresi. Teď že toho ale lituje. Na druhou stranu není schopen Peterovi prostě zavolat: vždyť všechno, co mu řekl, je pravda, jenže tak hrubý k němu přece jen být neměl, ach jo, milý Peter, však on zase přijede. Vždyť ví, že ho mám vlastně moc rád. A opravdu má Thomas Petera rád, když ho potřebuje, jenže mu to nikdy nedá najevo.

(...)

23. ledna 1972

V 15 hodin přijíždí Thomas z Vídně do Nathalu v Peterově autě a vyrážejí rovnou na Krucku zkontrolovat, je-li všechno v pořádku. V 19.30 přichází Thomas ke mně na Weinberg. (...)

V pátek při předávání ceny domluvil Hansi (Rochelt)[1] s televizním týmem, že v odvetu za pozvání Akademie věd všechno z přenosu vystříhají a ponechají jen samotný akt a interview s Thomasem. Tak se to také v pátek večer v *Kultur Aktuell* objevilo.

(...)

Líčím Thomasovi průběh rozhlasového pořadu, v němž Rochelt zařadil začátek jeho projevu při předávání Státní

1/ Hans Rochelt, režisér a dramatik stanice ORF.

ceny až k místu, kde se mluví o „tělesné potřebě“, a na závěr zařadil několik vhodných pasáží z *Chůze*. Thomas věděl, že o něm Rochelt mluvil, ale neznal obsah. Včera se sešel s Radaxem. V nejbližších dnech padne rozhodnutí, jestli se *Mráz* bude točit ještě tenhle rok. Pokud ano, přijede Radax mezi 5. a 12. únorem do Nathalu, aby si prohlédl okolí Wengu, kde by se mělo točit. V té době by se měl taky na zámku Wolfsegg promítnout *Ital*. Všichni bychom tam zajeli, dodal Thomas. Tím myslel celou mou rodinu. Opakovaně říká, jak je rád, že je zase s námi. Ve 22.30 odjíždí domů do Nathalu.

Ještě taky vyprávěl, že paní ministryně Firnbergová pozdravila při slavnostním aktu Akademie věd několik excelencí jmenovitě atd. – ovšem jeho jako laureáta nikoli. Protože ho nikdo neznal, posadil se do šesté řady. Když ho konečně přece jen objevili, jakýsi neznámý muž ho požádal, aby si přesedl do první řady. On na to, ať za ním přijde sám předseda, jinak že zůstane sedět se svou tetou. Ten skutečně přišel a doprovodil ho do první řady. Nejméně šestkrát mu pošeptali, že tu není obvyklé řečnit, a to jen z obavy, aby nemluvil podobně jako tehdy při předávání Státní ceny.

Když řeknu, že z Vídně si přivezl tři ceny, takže tam už není z čeho brát, odpoví: Ano, teď už zbývá jen nejbližší okolí, kde jsem doma. Z Horních Rakous a Salcburku jsem ještě nic nedostal. Trápí ho, jak vím, že ještě nemá Stifterovu cenu, a tak zvážím, jestli bych v tom nemohl něco podniknout.

(…)

Dokument o udělení Grillparzerovy ceny vypadá jako jídelní lístek, říká Thomas. Text a moje jméno do něj vepsali na psacím stroji. Jenže kdyby stvořili něco pompézního, mělo by se Akademii za zlé, kolik to zase stálo. Ať udělají, co chtějí, vždycky budou terčem kritiky. Ale

samotný text je velmi uctivý a dobře napsaný. Od svého nakladatelství jsem už dva měsíce nedostal ani řádku. I když vědí, co si o takových blahopřáních myslím, měli by napsat. Nakladatelství, co vydává hru, za kterou jsem byl oceněn, se přece musí v takovéhle věci ozvat. Už jen z obchodních důvodů se toho musí chopit. Na to já: Když je ten text dobře napsaný, pak by ho měli otisknout ve všech katalozích atd. a vůbec ho umístit všude v souvislosti s tvou hrou. Taky bych si ho rád přečetl, dodávám. Thomas říká, že ho nechal u tety ve Vídni. Vtom si vzpomenu, že mi v rozčilení nad zrušením oslavy u příležitosti udělení Wildgansovy ceny[1] Rakouského průmyslu slíbil: ten doklad můžeš mít. Řekl jsem: Ten už je jistě v rámu a visí na záchodě. Když jsem pak o něj chtěl Thomase v tetině přítomnosti požádat, nenechal mě domluvit a dal si prst na ústa. Později mi vysvětlil, že ho tetě věnoval, protože ta má z takovýchhle listin vždycky ohromnou radost. Taky ty z ostatních cen jí daroval.

Pokusím se získat jednu fotokopii, na ten „jídelní lístek“ jsem opravdu zvědavý.

24. ledna 1972

(...)

Dnes jsem napsal, samozřejmě bez Thomasova vědomí, zemskému hejtmanovi Wenzlovi:

Vážený pane zemský hejtmane Wenzle!

Dne 6. 1. 1965 zakoupil spisovatel Thomas Bernhard v Obernathalu v obci Ohlsdorf statek a od té doby žije v Horních Rakousích. V katastru obce Altmünster získal další nemovitost, již rovněž chrání před úpadkem a udržuje v původním stavu.

1/ Anton Wildgans (1881–1932), rakouský lyrik a dramatik.

Thomas Bernhard je z Horních Rakous, vyrostl v Henndorfu, v Salcburku navštěvoval gymnázium a ve Vídni studoval hudbu. V roce 1957 absolvoval v salcburském Mozarteu studium dramaturgie a režie prací o Bertoltu Brechtovi a Antoninu Artaudovi.

V průběhu posledních devíti let označovali renomovaní němečtí a rakouští literární kritikové Thomase Bernharda opakovaně za největšího žijícího spisovatele německé jazykové oblasti.

Jeho práce došly rovněž odpovídajícího uznání udělením následujících cen:

1963 Cena Julia Campeho v Hamburku
1964 Literární cena města Brém
1965 Literární cena Německého průmyslu v Řezně
1967 Rakouská státní cena za literaturu
1968 Cena Antona Wildganse Rakouského průmyslu
1970 Cena Georga Büchnera Německé akademie pro jazyk a literaturu
1972 Grillparzerova cena Rakouské akademie věd

Po udělení Ceny Georga Büchnera, nejvýznamnějšího uznání, jaké může Německo udělit, poctila nyní rovněž Rakouská akademie věd tvorbu Thomase Bernharda náležitým uznáním.

Co však ještě Thomasi Bernhardovi schází, je uznání ve vlastní spolkové zemi. Thomas Bernhard zásadně odmítá sebelépe dotovaná pozvání ke čtením doma i v zahraničí, o to méně bude ochoten vyslyšet pozvání dr. Laßla do Jägermayrhofu. Skutečná velikost dr. Laßla se projevila i v tom, že se v hornorakouských zprávách jen tak mimochodem a okrajově zmínil o udělení Grillparzerovy ceny.

Od té doby, kdy je Thomas Bernhard usídlen v Ohlsdorfu, objevují se v jeho dílech opakovaně místní jména obcí i osob. Jeho film ITAL se odehrává na Wolfseggu. Jedna z jeho knih nese titul UNGENACH a k jiné s názvem VÁPENKA mu dala podnět opuštěná vápenka v Gmundenu. Thomas Bernhard si velmi váží Adalberta Stiftera a mezi nimi vede mnoho paralel.

Jako občan Horních Rakous narozený v Linci jsem Vás chtěl požádat, abyste se případu Thomase Bernharda ujal a postaral se i v zájmu dobrého jména spolkové země Horní

Rakousy o jeho uctění Cenou Adalberta Stiftera, k čemuž mělo dojít už dávno.

S přátelským pozdravem
Karl Ignaz Hennetmair

25. ledna 1972

V 8.30 jsem u Thomase s poštou, kterou jsem pro něho vyzvedl v Ohlsdorfu. Ukazuje mi dva dopisy bez odesílatele a říká, tak podívej, co je to zase za hanebnost. Nenapíšou odesílatele, abych ten dopis musel otevřít. Vědí, že když si přečtu odesílatele, hodím ho bez otevření rovnou do koše. (...)

Rozhodneme se, že nejdřív vyrazíme do lineckého Dorothea a pak do Wolfernu u Steyru. (...)

V Dorotheu toho není moc k vidění. Thomas dá příkaz k nákupu dvanáctidílného masivního jídelního souboru příborů. Moderní příbory jsou příliš malé, lidé se s nimi odnaučí pořádně jíst, vysvětluje. Protože jediné místo k zaparkování „jen pro zákazníky" je před sousedním pekařstvím, kupujeme si osm masopustních koblih, abychom byli „zákazníci".

(...) V Judendorfu u starožitníka, který nás zná už léta, ale vlastně nezná, protože neví, jak se jmenujeme, nacházíme pro Petera výhodný biedermeierovský stůl, takže ho hned zamluvíme a voláme Peterovi do Steyru, aby si ho odvezl. Thomas si pro sebe bere dvě stínidla. Už několik let hledáme do jeho statku vhodná světla. Ve většině pokojů mu trčí v objímkách obnažené žárovky. Tentokrát jsme padli alespoň na vhodná stínidla.

(...)

Domů jedeme přes Bad Hall. Protože jsem si nemohl nic zapsat, je pro mě teď obtížné naše hovory zaznamenat.

Bylo toho jednoduše moc a tak mě to namáhalo, že jsem přijel ve 14 hodin do Nathalu úplně vyčerpaný. Thomas byl ve výtečné náladě. Když spolu někam vyjedeme, jsem vždy jeho hostem. (...)

Jako už pokolikáté, hovor se stáčí na špatné zkušenosti Thomasova dědečka s nakladateli. Thomas říká, že díky dědečkovým zkušenostem, které s ním prožíval, si sám ušetřil mnohou svízel. Dědeček mu prý prohrábl cestu „sněhovým pluhem". Říkám Thomasovi, že mi připadá od jedné ceny k druhé přístupnější a snesitelnější. On se naježí: Ty toho ale víš. Spíš naopak, teď jsem ještě mnohem arogantnější a odmítavější a pokaždé, když si někdo myslí, že mě má tam, kde chtěl, že už se chovám přátelsky, říkám nashledanou, hned už se loučím, protože když jsem zpočátku protiva, tak se pak rád zničehonic přátelsky rozloučím. Ty nemáš zdání, jak se jinde chovám. Tak dobře, to zkrátka platí jenom pro mě, říkám. (Předtím mě zasvětil do dalších „rodinných tajemství", o nichž nemá nikdo vědět, jak řekl, a tak se tady o nich neodvažuju šířit.)

Když jsem z Nathalu ve 14 hodin odjížděl, slíbil jsem, že se za dvě hodiny vrátím, abych namontoval lampy. Když jsem tam ve čtyři přijel, měl už Thomas šest obrazových rámů – které jsme taky koupili – vyčištěných a řekl: Podívej, to je krása, lidi nikdy nevidí, co se za tím skrývá. Stejně tak to mohlo být u *Slavnosti pro Borise*. Když si někdo tu hru jen přečte, odloží ji a řekne, to nic není. Až když se dobře uvede, je vidět, co v ní vězí. Napsal jsem ji za 14 dní a nikdy bych nevěřil, že ji taky někde budou hrát. Ještě míň bych byl řekl, že za ni dostanu cenu.

Přiděláme spolu na strop jednu lampu. V 18.30 jedu domů. Thomas za mnou dorazí o půl hodiny později. Díváme se na *Welt des Buches*.[1] Když mluví Thea Leitne-

1/ TV pořad *Svět knihy*.

rová o jedné knize, vypráví Thomas, že jí chtěl hned po válce prodat dvě historky. Vedla tehdy ve Vídni literární kancelář a byla u *Weltpresse*, když ještě patřil Američanům. Protože dál nic neříká, ptám se ho: A co se s těmi historkami stalo? Thomas řekne: Když jsem jí řekl, že bych za ně chtěl peníze, prohlásila, že má v ulici... velký sklep, kde už dva roky nikdo neuklízel. Tak abych tam zašel, udělal v něm pořádek, a za to že si můžu u sousedního pekaře za tolik a tolik šilinků koupit něco na její jméno. To jsem taky udělal. Já na to: Časy se mění. Ona je pořád u těch svých historek a právě posuzuje knihu někoho jiného, a ty tu sedíš jako nositel Büchnerovy ceny.

Když pak o chvíli později probírá Hugo Portisch[1] dvě knihy o Rusku a o Sibiři, začneme díky mé matce, která je tu s námi – sedíme vlastně v jejím obýváku –, mluvit o Wiesenthalovi, protože jeho dcera Paulinka je prý za Portische vdaná. Wiesenthal bydlel dřív v mém bývalém bytě v Kleinmünchenu v domě mých rodičů. Janko Musulin[2] má taky židovskou krev, nevím kolik, podotýká Thomas. Já taky, říkám a obracím se na matku, aby mu to objasnila. Matka vypráví, že před svatbou chtěla po mém otci, aby se svou tetou Hennetmairovou nechal adoptovat. Můj otec se totiž jmenoval Grünzweig a matka nechtěla v roce 1919 převzít žádné židovské jméno. Otec byl od narození římskokatolického vyznání. Hrozně jsme se tomu nasmáli a mě těšilo, že můžu Thomasovi doložit svou židovskou krev, protože on si Židů váží ze všech lidí nejvíc. Často o tom ve svých románech píše.

(...)

Ve 21.30 mizí Thomas domů. Říkám mu, že zítra se k němu dostanu až odpoledne kolem třetí. Dneska jsem

1/ Rakouský žurnalista (*1927 v Bratislavě).

2/ Janko Musulin (1916–1978), publicista a autor literatury faktu.

s ním byl přes jedenáct hodin, ale to nejlepší z jeho řečí nemůžu reprodukovat. O Kautovi[1] a Donnenbergovi[2] řekl tolik znamenitých pomluv, ale já si je už nepamatuju.

26. ledna 1972

Přesně ve tři jsem s manželkou v Nathalu. U Thomase je právě na návštěvě nějaká žena. Říkám, že přijdeme později, nechceme rušit. Thomas naléhá, abychom šli dál. V jeho menším obývacím pokoji sedí nějaká reportérka s připraveným fotoaparátem. Když vejdeme, dopije ještě zbytek pálenky a Thomas ji vyprovodí. Po návrtau se omlouvá a říká, že už měl strach, abychom neodešli. Bylo mu víc než vhod, že jsme přišli. Šlo o manželku poštmistra z Laakirchenu, její jméno nezná. Jejímu muži slíbil, že za ním smí jeho žena do Nathalu přijít. To ovšem nevěděl, že o něm chce napsat článek do welských novin. Hned to odmítl, fotit ji nenechal a vypil si s ní jen jednoho „mlčenlivýho panáka“. Nechce mít tady v okolí mrzutosti, proto se k ní choval mile. Kdyby si to totiž i tady v okolí se všemi rozházel, nemohl by už vystrčit hlavu z baráku.

(…)

Předčítá mně a ženě dopis, který mu dnes přišel od Clause Peymanna: Peymann píše, že si nechal v berlínském anatomickém ústavu proklepnout dramatický text ke hře *Ignorant a šílenec* a že správně je např. tonzilitida, a ne vonzilitida atd. Kromě toho se dřevěný klín mrtvému podkládá v místech nad lopatkami, a ne pod hlavu. Herci Bruno Ganzovi tam prý umožní, aby si sám vyzkoušel vedení nože při pitvě, a naučí ho přesným odborným

1/ Josef Kaut (1904–1983), rakouský politik a novinář.

2/ Hans Donnenberg, zástupce Kauta v uměleckých záležitostech.

výrazům. Lékaře jeho hra nadchla. Ganz se chystá do Salcburku a Peymann si myslí, že by bylo dobré, kdyby se seznámil i s autorem. Thomas váhá: Tak nevím, není to moc dobrý nápad, lepší bude, když se nesejdeme. Na závěr Peymann píše, že Thomas by měl místo s motorovou pilou pracovat raději s lupénkovou. Thomas říká, že si chce s Peterem ještě jednou projít všechny odborné výrazy. Napsal je do textu jen tak z hlavy a je rád, že jich tam nebylo chybně ještě víc. Vonzilitida je přirozeně překlep, každý přece ví, že to musí být tonzilitida.

Taky si dáme kořalku a přiděláme lampu v malém obýváku. Povídáme zase, jak je obtížné najít pro jeho statek vhodné osvětlení, a já zrovna říkám, že v době, kdy on už dostal sedm cen, nejsme schopni sehnat sedm světel, když v tom někdo buší na vrata. Thomas jde otevřít. Po hlase poznávám listonoše. Okamžitě je jasné: přišel telegram. Po listonošově hlasitém *Pfüatgood*[1] se v předsíni nakrátko rozhostí ticho, pak Thomas propukne v smích a vrazí dovnitř. Už zase nějaká cena, volá rozrušeně. Říkám: Tak, a jaká? Thomas: Počkej, ještě jsem ten telegram nestačil ani přečíst. Čte. Telegram je od Falkenberga (šéfa kultury WDR 3). Sděluje, že *Ital* byl vyznamenán Grimmeho cenou. Tomu se nechce věřit. Vrátím se z Vídně s jednou cenou, dneska máme 26., to jsou čtyři dny, a je tu další. Z telegramu nevyplývá, jestli ji dostal autor, režie nebo všichni zúčastnění. Budeme se následující dny dohadovat a netrpělivě čekat na zprávy. Než se to vyjasní. Thomas dolije ještě jednou k oslavě dnešního dne skleničky. Dobře že zítra přijede Schaffler. Může teď dát přes obálku *Itala* pásku. Udělá mu to velkou radost. Říkám: I Radaxovi dodá tohle vyznamenání

1/ Původně v bavorském dialektu „behüte dich Gott“ – ochraňuj tě Pánbůh.

chuť do další práce na *Mrazu*. To mu opravdu přeju, na Wolfseggu se při natáčení v tom vichru a chladu opravdu vydal ze všech sil.

Když Thomase v 18 hodin se ženou opouštíme, zveme ho o ¾ hodiny později na další oslavy s palačinkami a svařeným červeným vínem. U palačinek mi Thomas prozrazuje, že tahle cena ho bude stát dalších pár bezesných nocí. Nemůže tomu uvěřit: jeho první divadelní hra (*Slavnost pro Borise*) a teď první film dostaly ocenění. To budou hrabě a hraběnka zírat (Saint Julien z Wolfseggu), ale pak ať mi dají všichni pokoj. Jak jsem ti říkal, napíšu teď novou hru. Titul už mám. Bude se jmenovat *Víc štěstí než rozumu*. Přišel jsem na ni bezprostředně po tom úraze. Několikrát jsem si říkal, že jsem měl víc štěstí než rozumu, a tak se taky ta hra bude jmenovat. Bude to komedie, jak má být. Děj už mám v hlavě. Když říkám, že to bude určitě jedinečná klasická hra, protože Thomas má dozajista humor, který všechny dosavadní komedie předčí, odpoví, že v jeho knihách je už teď tolik komiky, a vypočítává místa, která jsou v *Rozrušení* a ve *Vápence* plná humoru a ironie, ale jak je vidět, nikdo si toho ještě nevšiml. To já ano, říkám, kolikrát jsem se při čtení nahlas rozesmál, zejména tam, kde necháš těm ptákům jednomu po druhém obrátit límce a ještě to demonstrativně oslavuješ. Zejména *Vápenka* se mi zdá na některých místech plná komiky. Když se vracím ke hře *Víc štěstí než rozumu*, Thomas se stroze ohradí: Tak to už stačilo. Nech to být! Dobře, říkám, člověk nemá tyhle věci omílat, dokud nejsou na papíře.

(…) Potom pokračuje, jak se od Radaxe dozvěděl, že šéf WDR dr. Höfer po zkušebním promítání *Itala* prohlásil, že je to úplná blbost. Nechce prý už o Thomasi Bernhardovi nic slyšet ani vidět. Falkenberg, který se do té chvíle o Bernharda zasazoval, na místě otočil a postavil se na

jeho stranu. Radax o něm od té doby neslyšel. Tak a teď mu můžu napsat, když mi poslal ten telegram. Máme ho zas tady, a Höfer se pěkně blamoval. Když ses po zkušebním promítání vrátil z Německa plný nadšení, dodám, a ten film se ti tak líbil, hned jsem si říkal, že to musí být něco mimořádného. Jestliže tě tvá vlastní věc takhle nadchne, tak to vždycky sedí, protože přísnějšího kritika vlastních prací bys nenašel. Teď došla i tvá nejslabší hra *Ital* uznání. Je to k nevíře, člověk se tomu musí jen smát. A Thomas, má matka, manželka i já vyprskneme smíchy a všichni potvrzují, ano, tomu se můžeme jen smát.

(...)

27. ledna 1972

Tak dneska máme jasno. (...)

Společnost Adolfa Grimmeho Thomasovi napsala, že jeho film *Ital* byl vyznamenán Cenou Adolfa Grimmeho. V příloze stálo:

1. Scénář, Thomas Bernhard
2. Režie, Ferry Radax
3. Kamera, Gerard Vandenberg

Sdělení by mělo být udrženo v tajnosti, protože zpráva bude předána tisku až 31. 1. 1972.

(...)

Thomas ke mně přijede i s dopisem až kolem 21. hodiny (byl u něho Schaffler). Čtu, co jsem se už mezitím dozvěděl od ženy. Když mu dopis vracím, říkám: To bude mít ten pacholek Radax radost, posílí ho to pro *Mráz*. To ano, říká Thomas, ten pacholek by taky mohl napsat nebo se alespoň ozvat (to slovo ode mě převzal, dosud ho nikdy nepoužil, zřejmě jsem ho navedl, jinak totiž říká hnusák, bestie, kretén, příšerný chlap atd. – jenže tyhle výrazy

jsou míněny opravdu negativně, zatímco slovo „pacholek“, které jsme dnes mezi sebou použili poprvé, je pozitivní). Na to já: To on si o tobě určitě taky říká, proč ten pacholek nenapíše. (Vycházíme při tom z předpokladu, že Radax dostal podobný dopis.)

Potom mi vypráví ještě o druhém dopise, který dneska dostal. Od nakladatele Unselda! Dvě řádky. Unseld mě žádá, abych napsal slíbený doslov k Ludwigu Hollovi[1] (nebo tak nějak). Jen tak krátce. Říkám: Zbláznil ses, ten doslov nedostane! Přece neustoupíš ze svých zásad, něco takového jsi ještě nikdy nedělal. A co tedy? Říkám, když ten… Ehrenreich o tobě psal tak negativně – kdo? – přerušuje mě Thomas, Eisenreich,[2] opravuju se, už si pomalu ani nevzpomenu na jeho jméno, tak můžeš taky jednou napsat, že se ti Hollova práce nelíbí. Mezitím ses jí zabýval, a proto žádný doslov psát nebudeš. Jasně, ty jeho texty se mi tak jako tak nelíbí, takže mám alibi. Takhle to Unseldovi napíšu, ale taky jen ve dvou řádcích, a hned, aby ten dopis dostal ještě před zveřejněním Grimmeho ceny. Protože napsat jen dva řádky a nezmínit se o Grillparzerově ceně je sprosťárna. Tak bezvýznamný v Německu Grillparzer zase být nemůže. Kaut (ředitel Salcburského festivalu) to udělal dobře, napsal mi: „Vím, že ceny nemáte rád, přesto Vám gratuluji ke Grillparzerově ceně, to našemu záměru (premiéře hry *Ignorant a šílenec* 29. července) jen prospěje.“ Ptám se Thomase, jak na tu cenu reagoval Schaffler. Samozřejmě dobře. Už prodal 3000 výtisků *Itala*, vytisknout nechal 5000, díky Grimmeho ceně doufá, že prodá dalších 1000.

Vypočítávám, že dosud se ho tedy prodalo za 420 000 šilinků. Thomas míní, že kdyby z toho měl 10 %, dělalo

1/ Švýcarský spisovatel Ludwig Holl (1904–1980).

2/ Herbert Eisenreich (1925–1986), rakouský spisovatel.

by to jen 42 000 šilinků. Dobře, žes to uzavřel na fixní honorář 100 000, říkám mu. Thomas dodává, že kdyby se prodalo víc než za 100 000 honoráře, dostal by ještě něco navrch. Ale při 5000 exemplářích může být celkový příjem jen 700 000 šilinků, a to by pro tebe pořád znamenalo na honoráři jen 70 000. Zase jednou na tobě nakladatel prodělá. Ale Thomas se brání: za 30 000 prodal Schaffler práva na paperback, tak si nakonec přijde na své. Kromě toho se počítá, že nakladateli zůstane 20 %.

Dál probíráme, co mu přibývá nepřátel. Brzy už nebude moct přijmout žádnou cenu, říká Thomas. Ceny vyvolávají závist. Ztratí teď i těch pár přátel, které ještě má. I Hufnaglovi už měli všelijaké poznámky, a až teď uslyší o Grimmeho ceně – zatřepe rukama ve vzduchu. Říkám: Zůstanou ti jen tvá teta a Wieland Schmied. Jak to vypadá s O'Donellem? ptám se. Ten tomu nerozumí, s tím se o takových věcech vůbec nebavím. Ale co že se tak najednou staráš o přátele? říkám, dosud ses na ně neohlížel. Víš, člověk stárne, a pak nebudu mít nikoho, odpověděl Thomas. Dřív nebo později, říkám, ti z těch tvých přátelství stejně nic nezbude, přece se nebudeš chtít měnit. Když se ti ve stáří zasteskne po přátelích, budeš zkrátka muset trochu víc pootevřít dveře, on jimi už někdo proklouzne, ať přítel nebo pokrytec. No doufám, že ty dveře neotevřu až moc, dodává Thomas.

Potom se rozpovídá o tom, že při přebírání Grimmeho ceny uvede, že vlastně není žádný filmař, že ten film dělal stejně jako řidičské zkoušky na nákladní auto. Všichni tihle „chytráci" by při testech na náklaďák propadli, i kdyby studovali brzdu přívěsu apod. i 6 měsíců. Už když dělají obyčejný řidičák, mají toho dost. Ten film jsem dělal jako zkoušky na náklaďák. A ty jsem taky zvládnul.

Tak to je, všechny dobré věci se scházejí, pokračuje. Říkal jsem ti, že bych přijal pozvání do Polska. A dneska mi jedno přišlo. Nedostanu sice žádný honorář, však víš, Poláci neplatí, ale uhradí všechny náklady, a protože se tam chci podívat, tak to přijmu. Budu číst ve Varšavě, v Krakově a ve Vratislavi.

(...)

28. ledna 1972

Dneska jsem mluvil s Theo Kihsem o článku v *Salzkammergutzeitung* o udělení Grillparzerovy ceny. Přinesl jsem si s sebou průklep svého dopisu redaktoru Kastnerovi. Pan Kihs mě požádal, abych byl tak laskav a vyřídil Bernhardovi, že by od něho měl rád signovaný brožovaný výtisk *Mrazu*. Protože jsem pak stejně chtěl za Thomasem zajít, vzal jsem knihu s sebou a zapsal si pečlivě jméno a příjmení pana Kihse, protože když už, tak by tam neměl být jen Bernhardův podpis. Když jsem k Thomasovi v 19 hodin dorazil, využil jsem jeho dobré nálady a předložil mu hned knihu i se jménem a Thomas napsal: „Theo Kihsovi velmi srdečně Thomas Bernhard, 28. 1. 1972."

Knihy s Bernhardovým podpisem budou jednou víc než vzácné, protože on se je zdráhá podepisovat. Mně, mé ženě a dětem se do nich přirozeně vždycky podepsal. Ale když mi před několika měsíci přinesl právě vyšlou *Chůzi* a já se hned díval, co mi tam vepsal, a vidím, že nic, požádal jsem ho alespoň o podpis. Suše odmítl: Ne, to už teď nedělám. Ale byl veselý a zůstal u mě jako obvykle ještě několik hodin. Kdyby to nedopadlo, stejně suše bych zase tu knihu Kihsovi vrátil bez podpisu, překvapení by bylo možná menší než to moje.

Thomas mi řekl, že zase obdržel jedno telegrafické blahopřání:

POZDRAV A BLAHOPRANI K CENE ADOLFA GRIMMEHO I OD VSECH VDECNYCH SPOLUPRACOVNIKU, VAS HOEFER, 2. WDR

Thomas připomíná, že to je ten ředitel 2. programu WDR, který o *Italovi* prohlásil, že je to blbost a že už nechce o Bernhardovi nic slyšet ani vidět. Tady vidíš, co je to za strašáka, teď mi posílá telegram. Říkám: Právě že byl proti tobě, patří se, aby ti pogratuloval. Když se zmýlil, proč by to neměl přiznávat? Bohužel mezitím proklouzlo jeho vinou do programu nejmíň deset nicek a packalů, kteří by jinak neměli šanci.

Thomas mi taky řekl, že mu přišel dopis z nadace Grimmeho ceny, aby jim zaslal fotografii. Na to ale nebude odpovídat a žádnou fotku jim samozřejmě nepošle. Teď ode mě čekají nadšený dopis ve smyslu „nejšťastnější den mého života“, „už léta jsem si vaši cenu přál“ atd., ale to jsou na špatné adrese. Vůbec jim neodpovím. Napíšu jim jen, kdy přijedu, a kartičku, v kterém hotelu a pokoji si přeju bydlet, jsem už vyplnil, a to jim pošlu. Ti lidi vždycky očekávají vděčnost, když člověku něco dají. Ale kam by to vedlo, takový nátlak, všechno by se v té vděčnosti udusilo. Když něco dostanu, tak si to vezmu, ale s vděkem u mě nikdo nemůže počítat. Schaffler mě chtěl taky vydírat. Protože mi pomohl ušetřit asi 40 nebo 50 000 šilinků, chtěl, abych za to něco pro jeho nakladatelství napsal. Taková nestydatost. Ještě k tomu v přítomnosti jedné redaktorky. To je čisté vydírání. Nic teď ode mě nedostane. Přirozeně si to s ním úplně nerozházím, ale zase jsem jednou pochopil, co je zač.

Pro Thomase je typické, že chování Schafflera, který

mu pomohl ušetřit kolem 50 000, označí za nestoudnost jen proto, že chce za dobrý honorář vydávat jeho knihy. Můj úsměv si Thomas zřejmě vyložil jako souhlas. Mě ale potěšilo, že jsem si opět jednou krásně potvrdil, co on je za egoistu, největší, s jakým jsem se kdy setkal.

Ještě říkám, že jsem dneska Kihsovi při své návštěvě připomenul svůj první článek pro *Salzkammergutzeitung*, v němž o Thomasovi na závěr píšu, že je to příklad skromnosti. Ten výrok jsem dneska poopravil, vykládám, a Kihsovi řekl, že jsem z něj vypustil jedno slovo. Správněji by tam mělo stát, že Thomas Bernhard je nestydatě skromný, protože jeho skromnost je opravdu až nemravná. To ano, máš pravdu, souhlasí Thomas. Při loučení ve 21 hodin si domlouváme na zítra procházku na 14.30. Bez Thomasova vědomí posílám telegram Radaxovi.

29. ledna 1972

Thomas přichází přesně ve 14.30. Jdeme k hájovně u Travny a přes Aupointen – Sandhäuslberg zpátky ke mně na Weinberg. Jsme na cestě hodinu a tři čtvrtě. Mluvíme málo a jen o nepodstatných věcech. Vím, že jeho mozek pracuje. Prostě to vycítím, hned trochu zpomalí chůzi. Často neprohodíme deset dvacet minut jediné slovo, pak si řekneme jen nějakou bezvýznamnost. Vím, že taková přerušení potřebuje, aby zase mohl dál rozvíjet myšlenky. Jen mě občas udivuje, že si nedělá vůbec poznámky a nápady mu zůstanou v hlavě až do okamžiku zapsání. Během procházky vyslovil „nahlas“ jen několik dobrých postřehů. Jenže byly tak dobré a vybroušené, že jsem nakonec své ženě řekl: Přesně jsem si je zapamatovat nedokázal, a tak jsou pryč, protože když je nedokážu zopakovat slovo od slova, už to není tak působivé. Mimo

jiné zničujícím způsobem zkritizoval dr. Laßla a Kihse, odhalil mi jejich slabiny a ohavnosti, jakých se dopouštějí, do mrtě rozpitval hanebnosti skrývající se pod povrchem atd. Dal jsem mu vnitřně za pravdu.

U kávy mi Thomas ještě vypráví, že svému nakladateli na jeho dvouřádkový dopis nakonec neodpoví. Příští týden se Unseld dozví o Grimmeho ceně, pak může „zamlčet“ hned dvě ceny. A cynicky se zasmál. Lidem z nadace taky žádnou fotku ani dopis nepošle. Budu ještě ohavnější než dřív, říká. Při předávání ceny budu příjemný a milý, to ano, ale jestli si myslí, že ode mě ještě někdy dostanou nějaký scénář nebo film, tak to se pletou. Chtějí-li, můžou si moje knihy zfilmovat, ale scénáře ať jim píše někdo jiný. Říkám: Předešlí a nadcházející laureáti o tobě budou mluvit jako o „kolegovi“, stejně jako ostatní lidi z filmové branže. Budou očekávat, že se účastníš i budoucího udílení cen a potřeseš si s nimi rukou atd. Dožijí se zklamání, protože dodnes jsi po žádné ceně nepřijal pozvání na další rok. Tobě ale předešlí žijící nositelé cen pokaždé osobně gratulovali. Při Grillparzerově ceně tam přece taky byli všichni. No ovšem, říká Thomas, ale já přece nemůžu tomu hroznému Uwe Johnsonovi, kterého nemám rád, gratulovat k Büchnerově ceně. Musel bych tam jezdit každý rok. Ročně bych se musel účastnit bůhvíkolika udílení cen, ale to u mě nepřichází v úvahu. Na všechny ty ceny musím hned zase zapomenout a dělat, jako by nebyly. Nechá-li si je člověk stoupnout do hlavy, nenapíše už ani řádku.

(…)

V 18 hodin zavezu Thomase do Nathalu. Přišel ke mně totiž ráno pěšky. U brány je zastrčený lístek od O’Donella se vzkazem, aby za ním zašel. Na zítřejší neděli si zase domluvíme procházku ve stejnou dobu, ve 14.30.

30. ledna 1972

Na podzim roku 1971 mě Thomas Bernhard pověřil zprostředkováním koupě jednoho jitra lesa, který hraničí na severu s jeho pozemkem. S majitelem Rudolfem Asamerem, hostinským a majitelem několika pozemků o rozloze přes 120 hektarů, jsem už na podzim mluvil. V zásadě je ochoten les prodat. Taky vyslovil částku 120 000 až 150 000 šilinků, které by chtěl. Thomas řekl, že pokud má les takovou hodnotu, tak je zaplatí. Ale v tom, jestli je to výhodná koupě, se spoléhá na mě.[1] Takže stejně jako u každého advokáta nebo řemeslníka, ke kterým ho pošlu, přenáší odpovědnost zase na mě. Ví, že v některých případech dokážu jeho zájmy hájit líp, než by byl sám schopen. Já mu na to řekl: Dobře, v tom případě uzavřu s Asamerem kupní smlouvu až v dubnu. Asamer je protřelý magnát, s kterým jsem už jednal o několika selských domech, každý v hodnotě kolem 2 milionů šilinků. Vždycky se na mě velmi dobře přichystal. Musím si proto zvolit nejvhodnější dobu. Podzim, kdy do hospodářství tečou veškeré peníze, je na koupi nejméně vhodný. Nejpříznivější období, kdy se na Asamera obrátit, je duben – květen, to je na tom každý zemědělec, který nemůže v lese těžit, nejhůř. V té době mu jarní nákup umělých hnojiv odčerpá veškeré rezervy, nebo je uhradí až z nadcházející sklizně. Koncem května se ale finanční situace zemědělců zase zlepšuje, protože rostou ceny vepřového a býci jdou na odbyt. Kromě toho musím les strom po stromu ve výši prsou proměřit, spočítat podle tabulky kubický obsah

1/ Karl Ignaz Hennetmair byl realitním makléřem, který Thomasi Bernhardovi zprostředkoval koupi všech jeho tří domů – dvorce v Obernathalu, domu v Niederpuchheimu zvaného „Haunspäun“ a „Krucky“ na Grasbergu nedaleko Reindlmühlu –, o kterých se v knize taky mluví.

a odečíst dvacet procent, abych věděl, za kolik je v něm dřeva. Pak můžu říct, za jakou částku je les možné ještě výhodně koupit.

(...)

Napadá mě, že teď v 9.30 bude Radax ještě v posteli, a protože Thomas chce vědět, co s ním je, jdu tedy k sousedům a volám mu. Ohlásí se podle očekávání ještě rozespalý. Jakmile ale uslyší mé jméno, procitne a okamžitě mi děkuje za telegram. Ptám se ho, jestli dostal rovněž písemné vyrozumění o udělení Grimmeho ceny. Ne, slyšel to jen v telefonním vzkazu. Taky neví, zda cena patří společně režii a kameře, nebo samotnému autorovi. Ptá se, jestli Bernhard přijede. Ano, odpovídám a líčím mu, že Bernhard si připadá, jako když skládal kdysi řidičské zkoušky na náklaďák, a vedle něj dva automechanici propadli. Radax se od srdce zasměje. Říkám, že Thomas od něho očekává zprávu. Slibuje, že mu ještě dneska napíše a mně pošle průklep. Žádný průklep nepotřebuju, ujišťuju ho, já se od Bernharda stejně dozvím, co považuje za správné. Musíme ty tajnosti pokud možno omezit, jinak se v nich zapleteme, a to by nebylo příjemné. Ať se jen klidně odvolá na můj telefonát, já o tom Bernhardovi taky řeknu. Radax ještě dodává, že jednání o zfilmování *Mrazu* se ve Vídni protahují atd. Říkám, že po té ceně to snad ani nejde odmítnout.

Thomas přichází přesně ve 14.30. Vykládám mu, že jsem se telefonicky spojil s Radaxem, a teple se oblékám. Venku na cestě Thomas říká: Tak, a teď mi to řekni ještě jednou, na nic nezapomeň, chtěl bych to všechno vědět přesně slovo od slova. Pěkně od začátku. Tak spustím: Dobře, všechno to začalo už v pátek. Když jsi dostal dopis o udělení ceny, zdálo se mi, že Radax se toho vůbec neúčastní a žádné vyrozumění nedostal. Proto jsem mu poslal telegram, aby na jedné straně pozdržel jednání

s ORF až do oficiálního sdělení, a napsal jsem mu ještě: „Využijte tenhle triumf jako trumf atd.“ A na druhé straně by měl, jakmile se o ceně dozví, získat dojem, že z naší strany se jeho zásluha taky uznává. Pokud se ho ale cena taky týká, je blahopřání na místě. Thomas byl rád, že jsem to takhle zařídil a zavolal mu. Chtěl o tom vědět ještě víc a říkal, že jsem se měl pořádně na všechno vyptat. Jestli jsou s cenou spojené peníze, kdo ještě přijede, kdo ještě dostane ceny? Pokud se neplete, má dojem, že v minulém roce zveřejnili celý seznam nositelů Grimmeho ceny. Ale třeba se mýlí. Odpověděl jsem, že jsem se na to Radaxe ptal a on řekl, že v pondělí nebo úterý budeme vědět víc, že teď nemůže nic říct. Tak to taky v rozhovoru s Radaxem bylo. Sám bych to byl chtěl vědět.

Mezitím jsme došli na polní cestu v Ohlsdorfu a zamířili k hájovně panství Puchheim – Aupointen – Sandhäuslberg – Weinberg. Přitom jsme Weinberg obloukem obešli, jinak by byla procházka moc krátká, dvě hodiny utečou jako nic. Thomas mi řekl, že včera, 29. 1., to byl přesně rok, co odjel do Bruselu napsat *Itala*. Před rokem, během hodiny pobytu v Salcburku na nádraží, prodal text Schafflerovi (z nakladatelství Residenz) za 100 000 šilinků. 9. 2., tedy za deset dní, s ním pak byl hotov, protože 9. února mu gratuloval Unseld z nakladatelství Suhrkamp v Bruselu k narozeninám. A to byl *Ital* už napsaný. Unseld mu tenkrát daroval dva stříbrné lustry, čtyřhranné se svíčkami. Dobře si na to samozřejmě vzpomínám, protože Thomas mi ty lustry hned po návratu ukázal a mluvili jsme o tom, že se nenarodil 10. 2. 1931, ale 9. 2. Thomas nemá pro Unselda dobré slovo, protože mu z nakladatelství neposlali obtahy nového vydání *Mrazu*. Převezmou tak všechny chyby z prvního vydání. Mnoho autorů nakladatelství jen zneužívá, zaváže si je

opcemi, a pak je má dva roky na vodítku, nebo je vůbec nevydá atd. Na řadu přichází i Schaffler, Thomas po něm vyjíždí, že ani on není o moc lepší. Od něj už rozhodně nic nedostane. Ale nemyslí to vážně a neříká to nijak zahořkle, naopak se přitom směje a bezstarostně si bere nakladatele jednoho po druhém bez milosti na paškál. Jsou prý zvyklí vodit si autory na nitce jako loutky. Každý nakladatel drží v ruce řadu šňůrek, a jen co za jednu z nich zatáhne, autor je tady. Sotva ale zatáhnou za tvou šňůrku, říkám, zasekne se jim to a nikdo se neozve. A to oni zkrátka nechápou. K udělení ceny pojedu přes Frankfurt, dodává Thomas. Projde tam redakcemi a kancelářemi nakladatelství a řekne: Tak se jen na mě podívejte, takhle vypadá spisovatel. Většinou tam mluvím dialektem, abys věděl, naprosto brutálně. Když mě sekretářka vyzve, abych chvíli počkal, odseknu, jestli to bude trvat dlouho, že nemám čas, a pěkně v dialektu. Nato se dveře otevřou, nějakého pisálka odtamtud vystrčí a já můžu vejít k Unseldovi. Jiného nechají čekat tak dlouho, že když na něho dojde řada, už ani neví, co chtěl říct. Tak tam autory ničí už jen tím čekáním. (...)

Pak zase přijde řeč na Grimmeho cenu. (...) Možná bych měl v německých novinách, nejlépe ve *Frankfurter Allgemeine*, říká Thomas, zadat velký inzerát, že přestávám přijímat veškeré ceny. Kdo se proti tomu proviní, bude soudně stíhán za maření produkce. Říkám mu, ať s tím inzerátem ještě počká, dokud nedostane Nobelovu cenu. Tomu nevěří. Říkám: Já se nevzdávám naděje. Rakousko ještě žádného nositele Nobelovy ceny za literaturu nemá. Měli by vzít taky jednou v potaz střední Evropu.

(...) Přitom mě napadá, jak si spisovatelé ve Vídni Thomasovi pořád stěžují, že nemají o čem psát. To mi připadá jako ubohost. Šli jsme tehdy právě kolem pastviny s ohradou z ostnatého drátu a já Thomasovi řekl: Když

se na ten drát dívám, už jen to by musela být látka pro román. O tom by se dalo psát donekonečna, od železné rudy, z které pochází, než se z ní stane ostnatý drát, přes fabriku a lidi, co v ní pracují, až k místu, kde se používá k ohraničení pastviny. Protože v tom je obsaženo všechno, od zemědělství přes dobytkáře až k výrobně klobás, kde ten dobytek z pastviny končí. Když někdo tvrdí, že nemá o čem psát, tak nemůže být nikdy spisovatelem, protože první látka, kterou vnímá, je přece vzduch, který vdechuje, a už jen o tom by se dalo psát a psát. Vzduch, který dýcháme, už prošel plícemi tolika lidí i zvířat, celé národy před námi už ho vdechovaly a vydechovaly. Vzduch, který dýcháme, by mohl leccos vyprávět. Ty přece taky chodíš na procházky, protože se potřebuješ nadýchat vzduchu, aby tě napadaly dobré myšlenky. Spisovatel musí prostě umět vytvořit něco i ze vzduchu, a ten má každý a nic ho to nestojí. Thomas mi tenkrát klidně naslouchal, aniž cokoli řekl, a to u něho znamená souhlas, mnohem víc, než kdyby reagoval slovy.

Na tomhle místě by se asi hodilo, abych připojil fotokopii dopisu, který mi Thomas poslal 12. 10. 1965. Je psaný na stroji, protože jsem mu „zakázal“ psát rukou – měl jsem tenkrát od něho už několik dopisů psaných rukou, a nebyly k přečtení. Thomas doslova napsal:

Vídeň 19
Obkirchergasse 3

12. 10. 1965

Milý Karle,

dopis, který jsi mi poslal do Lovranu, se mi dostal do rukou až dneska; mezitím už jsi jistě obdržel můj pohled a záhadný telegram z Vídně, je to tak?

Tak zaprvé: sedím ve vídeňském bytě a dokončuju divadelní hru, která bude uvedena příští léto na Salcburském festiva-

lu; jsem s ní téměř hotov a říkám si, že jsem měl zase jednou štěstí.

Příští úterý jedu do Salcburku na jednání, pojedu vlakem a pak se zase vrátím do Vídně, abych pokročil s románem, který bych chtěl taky ještě letos dopsat; 9. jsem v Hamburku a Brémách, 10. zase v Salcburku; jestli pak zajedu na skok do Nathalu, závisí na tom, jak se mi bude ve Vídni pracovat, pokud to půjde jako teď, tak tam zůstanu, ale do Ohlsdorfu se určitě ještě podívám.

K vlastní věci: nechci, abys teď cokoli podnikal, Nathal si prozatím v klidu ponechám; všechno se ještě ukáže, nechci nic uspěchat. Je mi líto té práce na domě, všeho, co s ním souvisí. Pokud nevyhoří, může klidně zůstat zamčený jen tak o sobě, ne? Uklidňuje mě, když vím, že tam paní Stockhammerová jednou za týden zajde, vyvětrá apod. Dneska jí taky napíšu.

Jak je vidět, nedokážu se toho domu a statku jen tak „bezhlavě“ zbavit; mám teď elán do práce a chci toho využít. Došlo to tak daleko, že mě už Nathal nezaměstnává jen nepříjemně, když se ráno probudím nebo než usnu. Takže Tě může těšit, že nejsem žádný blázen. Telegram odeslal jeden můj přítel, s nímž jsem popíjel ve městě a kterému jsem leccos vyprávěl.

Možná mi napiš, jestli dům ještě stojí!

Na závěr k Tvému dopisu: v posledních letech jsem žádný tak rozumný nedostal, jenže já prostě nedokážu skládat chválu, ať už v jakémkoli směru, jakékoli osobě či hlavě. Překvapilo mě, jak píšeš, překvapuje mě to a překvapovat by nemělo – nejenže se k tomu přikláním, já vím, že máš pravdu.

Možná už bude všude ležet hluboký sníh, až se pokusím vyjet autem do Unternathalu; bude to pro mě všechno zase nové, a přece důvěrně známé.

Těším se především na metanou na ledě. Je také možné, že začnu v Nathalu zničehonic zase psát. Jak ale víš, nesnesu pocit, že tam nemůžu dlouhodobě pracovat, protože přece jen nejsem žádný natěrač nebo zedník, přestože to jsou, jak teď vím, opravdu příjemná, rozumná a konkrétní povolání.

Srdečný pozdrav Tobě i paní
Thomas

P. S.: Tvoje fotografie ve mně vyvolávají melancholickou náladu; jak to, že děláš tak dobré fotky? Dům vyhlíží opravdu krásně!

To bylo v roce 1965, kdy jsem přispěl k rozhodujícímu obratu v Bernhardově životě. Od té doby se několikrát před Peterem a dr. Wielandem Schmiedem vyjádřil, že za všechno, čím je a co má, vděčí mně. To je jistě přehnané, ale tak trochu to přece jen sedí. Na tenhle dopis jsem neuvěřitelně hrdý, protože docela určitě neexistuje osoba, která od Thomase Bernharda podobný dopis dostala. Ať si ale nikdo nemyslí, že můj dobrý vztah k Thomasi Bernhardovi vychází jen z roku 1965. I pro mě platí, že by bylo nestydaté očekávat od Thomase Bernharda vděk za nějakou pomoc! Musím vzít čas od času rozum do

Zakoupení nemovitosti Obernathal 2 mělo i literární důsledky. Tak např. v Bernhardově povídce Ano *z roku 1978 se říká: „Nikdo nemá nejmenší tušení, co to znamenalo udělat z té ruiny obyvatelný dům.“ Fotografie je z roku 1993*

hrsti, aby náš vztah nepozbyl na srdečnosti. Tenhle rozum opisuje velký oblouk a zachází tak daleko, že dávám někdy Thomasovi za pravdu, i když se na někoho osopí neprávem. Protože moje námitky by jeho hněv jen zvýšily a vydráždily ho až k situaci, kdy s ním musím jednat jako s „poddaným“, aby vůči mně neztratil respekt a neviděl ve mně měkotu. Takoví lidi se mu protiví. Nemá je rád a s neústupnými se nesnáší, takže mu pro přátelský vztah vlastně už nikdo nezbývá. Jen pro takový, který je založen na rozumu.

V 18 hodin odjel Thomas domů, a protože už ho dneska nečekám, mohl jsem se pustit do delšího psaní. Teď ještě objednám u Thomasovy salcburské firmy čaj, přiložím k němu účet.

31. ledna 1972

Thomas přichází ve 13.15 a hned chce vyrazit na procházku, protože v 15 hodin k němu má přijít hrabě O'Donell se svou ženou ve vysokém stupni těhotenství. Ale procházku by nechtěl vynechat. Vyrážíme kolem jeskyně k hájovně. Od jeskyně (lesní kapličky v Hildprechtingu) jsou na cestě ve sněhu patrné jen naše včerejší stopy. Thomas říká, že už se chystal, jak je rozčilený, vyrazit na procházku sám. Říkám: To už dávno poznám podle toho, jak se ženeš. Tím dupáním si z těla vyháníš zlost.

Poštou mu dneska přišlo okopírované sdělení, říká, kde je jako nejnovější zpráva uvedena Grimmeho cena, kterou obdržel Thomas Bernhard „za román stejného jména“. Tak si to představ, to moje nakladatelství ani neví, že *Ital* nebyl zfilmován podle románu stejného jména, oni prostě nejsou ani schopni takovéhle chyby vnímat. Kdybych teď měl ruku, která by dosáhla až do Frankfurtu, všechny bych

je tam na místě zpohlavkoval. Má v úmyslu napsat nakladatelství ostrý dopis, kde jim to všechno spočítá a sdělí, co je třeba. Teď má k tomu zase dost dobrých důvodů. Líčím mu, jak v mých obchodech se dva advokáti taky dopustili nemožných chyb, tak hrozných, že by se vlastně vůbec neměly stát. Říkám mu, že právě u takovýchhle hrubých chyb už jsem dávno upustil od toho, abych dělal kvůli nim v advokátních kancelářích nějaký kravál, protože na to jsou tam už zvyklí a neuplyne den, aby si jim nějaký namíchnutý klient na něco nestěžoval. Dělám to mnohem jemněji. Zavolám jim nebo napíšu, že tam nebo tam se vloudila chyba, kterou lze snadno odhalit, a jak je znám, bez problémů ji jistě dokážou napravit. Na takovýhle druh reklamací nejsou tihle lidi vůbec zvyklí, mnohem spíš si to zapamatují a líp to působí. To nejsou z mé strany ohledy, jen čistě racionální úvaha.

Po hodině, kdy jsme probrali spoustu jiných věcí, prohlásí Thomas: Přece jen nakladatelství krátce sdělím, že pro Holla nic nenapíšu. Stačí dvě řádky. Možná ještě připíšu, že je dobře, že nevydali žádnou zprávu o Grillparzerově ceně, jinak by se jim tam vloudily podobné hrubé chyby, jako se to stalo u Grimmeho ceny. Mezitím se ale znovu pustil do všech i všeho, vlastně vyspílal celému světu. Připomněl jsem mu totiž, jak mi v roce 1965 napsal: *„Tak zaprvé: sedím ve vídeňském bytě a dokončuju divadelní hru, která bude uvedena příští léto na Salcburském festivalu; jsem s ní téměř hotov a říkám si, že jsem měl zase jednou štěstí.“* (Přišel jsem na to včera, když jsem si dělal kopii dopisu, abych ji přiložil k právě pořízeným poznámkám.) Řekl jsem mu: Napsals to s takovou jistotou, že předpokládám, žes měl tenkrát pevný příslib. Thomas zrudl! Proto je taky pro mě Kaut pořád jenom Kaut a Kautem zůstane, prohlásil. Samozřejmě že mi to slíbil. Do Burgtheatru jsem tu hru taky poslal, a ani tam ji